

Individuella utvecklingsplaner i ett lärarperspektiv

En studie av vad som händer på vägen mellan
formuleringsarena till realiseringsarena.

Therese Berggren Uhr
Ulrika Falkman Olsson

Lärarhögskolan i Stockholm
Institutionen för Samhälle, kultur och lärande

Examensarbete 10 p
Ämne: Utbildningsvetenskap
Individuella utvecklingsplaner
SAUO3N Professionellt lärarskap
Vårterminen 2007
Examinator: Maria Andrée
English title: Individual development plan from teachers' point of view

Individuella utvecklingsplaner i ett lärarperspektiv

Sammanfattning

Idag ska alla skolor använda sig av individuella utvecklingsplaner för att hjälpa elever att nå de mål som finns uppsatta i läroplaner och kursplaner. Detta beslutades av politikerna och lades till i grundskoleförordningen 2005.

Syftet med vår uppsats har varit att ta reda på hur lärarna uppfattar IUP och hur dessa uppfattningar förhåller sig till beslutfattarnas avsikt med införandet av IUP. Som teoretisk utgångspunkt har vi haft ramfaktorteorin och då framför allt de centrala begreppen formuleringsarenan och realiseringsarenan.

I bakgrunden visar vi på vad som historiskt föregått ett införande av individuella utvecklingsplaner samt summerar tidigare forskning om individuella utvecklingsplaner och närliggande ämnesområden. Därefter redovisar vi resultaten av vår undersökning som baseras på enkäter till ett antal lärare samt intervjuer av fyra lärare.

Resultatet av vår analys visar att det övergripande syftet är detsamma för lärarna som för politikerna, att fler elever ska nå målen. Däremot så avviker lärarnas uppfattningar om flera underliggande syften, som vad IUP:n ska innehålla och hur den bidrar till att stärka föräldrarnas intresse och delaktighet. Dessutom används inte IUP:n kontinuerligt i verksamheten på det sätt som är syftet – enligt vår mening.

I diskussionen belyser vi hur det kan komma sig att dessa skillnader uppstår och hur de kan förklaras med att beslutet fattats på en nivå och sedan ska genomföras på en annan nivå. Dessutom är formuleringsarenan tudelad i sina uppfattningar i något fall, vilket gör att syftet blir svårdefinierbart för lärarna.

Nyckelord: individuella utvecklingsplaner, ramfaktorteorin, realiseringsarena, formuleringsarena, skolans styrning

Abstract

Today all schools have to have individual development plans in order to help the students to achieve the goals set in the curriculum and syllabi. This was decided by politicians and stipulated in the “Grundskoleförordning” of 2005.

The aim of our paper is to understand how teachers understand the IUP and if their way of thinking is equivalent to the politicians’ purpose. The theoretical starting point has been the frame factor theory, mainly the concepts of “the framing scene” and “the performing scene”.

First we describe the historical background of the decision about compulsory individual development plans, previous research into the subject and related subject areas. Then we describe the result of our investigation, that consists of a questionnaire delivered to several teachers as well as interviews with four teachers.

The result shows that the main purpose for the teachers coincides with the one of the politicians, i.e. that even more pupils should be able to achieve the goals. On the other hand, the teachers’ opinions about other purposes take a different view, such as the content of an IUP and how the IUP contributes to increased parent involvement and interest. Furthermore, in our opinion, the IUP isn’t used continuously in the way it should be.

In the conclusion we try to identify why these different views exist amongst teachers och how they can be explained. That is, when a descision is made at one scene but have to be carried out by another scene, discrepancies may come up. Also, “the framing scene” is split into two groups and these groups sometimes have different ways of looking at things, which makes it even more difficult for the teachers to understand the aim.

Key words: Individual development plans, ”performing scene”, ”framing scene”, school government, frame factor theory

Inledning	2
Syfte och frågeställning	4
Teoretisk utgångspunkt	4
Bakgrund	5
Från differentiering till individualisering	5
Från regelstyrning till målstyrning.....	5
Individuella utvecklingsplaner tar form	7
Tidigare undersökningar och forskning	8
Forskning/undersökningar som berör IUP	8
Forskning som berör skolans styrning och individualiseringsprocessen	11
Sammanfattning	13
Metod och urval	13
Den kvantitativa undersökningen	14
Den kvalitativa undersökningen	14
Begränsningar	15
Etiska överväganden.....	15
Genomförande	16
Enkät	16
Intervjuer.....	17
Bearbetning	17
Resultat	18
Enkätsvar fråga för fråga	18
Enkätsvar uppdelade i positivt respektive negativt inställda till IUP.....	19
Enkätsvar per skola och frågetyp	20
Intervju med Barn- och utbildningsförvaltningens utredare.....	21
Intervjuer med fyra lärare, årskurs 2-4.	23
Syftet med IUP enligt lärarna	23
IUP:s innehåll	25
Användandet av IUP och dokumentation	25
Inställning till kommunens underlag och styrning	26
Förutsättningar för att arbeta med IUP	28
En första förståelse efter att vi har tagit del av enkätsvar och intervjuer	28
Förändrad förståelse efter detaljgranskning och bearbetning.....	29
Analys	31
Lärarna och syftet.....	31
Lärarna och innehållet.....	33
Lärarnas användning och dokumentation	33
Lärarna och styrningen.....	34
Lärarna och förutsättningarna	35
Diskussion	35
Metoddiskussion.....	37
Framtida undersökningar	37

Slutord	37
Källförteckning	39
Bilaga I	41
Bilaga II	47
Bilaga III	49
Bilaga IV	58
Bilaga V	59
Bilaga VI	60

Inledning

”Egen IUP bättre än färdiga blanketter”. Så inleder Eva Jacobsson vid Lärarförbundet sin artikel i *Lärarnas tidning*.¹ Hon beskriver hur en skola i en förort till Stockholm startar sitt arbete med individuella utvecklingsplaner genom att slänga alla färdiga mallar och istället börja diskutera vad kunskap egentligen är. Lärarna i artikeln säger ”Målen i svenska, matte och engelska prydligt uppdelade i delmål som olika steg, bara att pricka av. – Jättebra, tänkte vi och satte igång. Men det var inte intressant efter ett tag, för det var inte vårt”. Börje Dahl m.fl. skriver i en ledare i *Grundskoletidningen*² att syftet med införandet av IUP har sin rot i de problem som den svenska skolan har, att läroplaner och kursplaner i mycket liten grad egentligen styr svensk skola. De skriver vidare att lärare ännu inte, elva år efter läroplansreformen, fått en fortbildning som gör att man förstår läroplanens och därmed kunskapsuppdragets innebörd. De menar också att ofta har sämre moderna undervisningsmetoder fått ersätta de gamla väl beprövade. Vidare säger de att det finns en skrämmande brist på förståelse för att reformen med Lpo 94 innebar en förändrad kunskapsyn och en förskjutning gällande kunskapsmålen.

I den kommun där vi gjorde vår verksamhetsförlagda utbildning har kommunledningen bestämt att alla skolor i kommunen från och med januari 2006 skall använda en centralt utformad IUP. Hur rimmar detta med Jacobssons synpunkter i artikeln? På frågan om vad hon anser om att kommuner köper in gemensamma dataprogram för IUP så svarar hon att det säkert kan vara bra som utgångspunkt för en diskussion, men att lärarna själva måste komma fram till vad de behöver. Hon säger också att hon hört talas om flera kommuner som köpt in färdiga program men att skolorna fått börja om från början igen för att systemen inte fungerat. Jacobsson tar också upp vikten av att kontinuerligt följa upp och utvärdera elevens lärande och utveckling. Det räcker alltså inte med att veckan innan utvecklingssamtalet plocka ihop olika resultat som eleverna presterat under terminen.

Vid ett samtal med biträdande rektorn för en av skolorna i vår kommun framkom att det fanns ett intresse från skolledningshåll för en undersökning om hur lärarna kan använda IUP som ett verktyg i sin undervisning. Samtidigt hörde vi lite negativa kommentarer från lärarhåll om IUP. De flesta verkade nöjda med den individuella dokumentation som de redan använde och ifrågasatte varför de skulle börja med något nytt som kommunen bestämt. Vi kände att IUP verkade vara en viktig och lite kontroversiell fråga och undrade vad detta stod för. Eftersom vi snart är klara med vår utbildning och står inför faktumet att arbeta med IUP som ett verktyg för lärande så känns det angeläget att ta reda på mer om IUP och dess syfte. Vi kände att vi behövde veta mera eftersom vi under vår utbildning på Lärarhögskolan bara har berört frågan om IUP vid ett fåtal tillfällen.

¹ Jacobsson Eva, 2006, ”Egen IUP bättre än färdiga blanketter”, *Lärarnas tidning nr 8*, sid. 10.

² Dahl Börje, 2005, ”Ledare”, *Grundskoletidningen nr 6*, sid. 3.

Vi bestämde oss för att undersöka om lärarna anser att IUP kan användas på samma sätt som Skolverket menar i sina Allmänna Råd och följaktligen underlätta måluppfyllelsen för eleverna.

Vi ville dessutom ta reda på om den styrning som finns från kommunalt håll påverkar lärarna negativt eller positivt. Vad tycker de om att kommunalpolitikerna initierat och gett Barn- och utbildningsförvaltningen i uppdrag att kvalitetssäkra skolornas arbete och som ett led i detta formulerat underlag för utvecklingssamtal och en individuell utvecklingsplan som ska användas av skolorna?

Detta försökte vi förstå utifrån den forskning som finns om individuella utvecklingsplaner och hur skolor styrs samt Ulf P. Lundgrens ramfaktorteori.

När vi startade vår undersökning var vi väl medvetna om att vi redan hade påverkats av vad vi sett ute i skolor, läst i böcker och hört från lärare. Vi trodde att merparten av lärarna skulle vara negativa till IUP-blanketterna som kommunen skickat ut, eftersom vi antog att de skulle känna sig styrda av dem – ja helt enkelt att de skulle tycka att deras kompetens och yrkeskunnande ifrågasattes. Vi var inte säkra på att alla arbetat med IUP tidigare och framför allt inte framåtsyftande och kontinuerligt i den dagliga verksamheten. Vi trodde också att många skulle anse det väldigt tidskrävande att använda IUP och den dokumentation det innebär och att de flesta inte skulle använda sig av IUP:n regelbundet utan bara plocka fram den inför nya utvecklingssamtal. Med de förutfattade meningarna påbörjade vi vår undersökning.

Definition

Vi sammanfattar begreppet Individuell utvecklingsplan utifrån Skolverkets Allmänna Råd som att en utvecklingsplan ska vara framåtsyftande och dokumenteras skriftligt. I den ska framgå vilka insatser som behövs för att eleven skall nå målen och kan innehålla överenskommelse mellan lärare, elev och vårdnadshavare om hur detta görs bäst. En individuell utvecklingsplan ska upprättas för varje elev, följas upp kontinuerligt samt utvärderas vid nästa utvecklingssamtal.³ Vi benämner ibland de individuella utvecklingsplanerna med förkortningen IUP.

³ Skolverket, *Allmänna råd*. 2005, sid. 15.

Syfte och frågeställning

Vårt övergripande syfte med undersökningen är att ta reda på hur lärarna uppfattar IUP och hur dessa uppfattningar förhåller sig till beslutfattarnas avsikt med införandet av IUP.

För att få fram det ställer vi ett antal frågor som ska utgöra grunden för vår undersökning.

- Hur uppfattar lärarna IUP:s innehåll och syfte?
- På vilket sätt används IUP i verksamheten?

Teoretisk utgångspunkt

Vi hade föreställningen att det som från början har ett bestämt syfte kan misstolkas och användas på ett annat sätt än det som är tanken, kanske beroende på bristfällig förankring och/eller svårigheter att genomföra reformen i praktiken. Vi bestämde oss därför att relatera vår undersökning till ett beslut som fattas på en nivå och sedan ska genomföras på en annan kan vara problematiska och bero på ett avstånd mellan dessa. Något som Ulf P. Lundgren kallar olika arenor och som är en del av hans vidareutveckling av Urban Dahlöfs ramfaktorteori:

Ramfaktorteori kallas denna tradition i läroplansforskning där relationerna mellan resultat, undervisningsförlopp och begränsande yttre betingelser studeras, det faktiskt realiserade stoffurvalet visar sig genom ramfaktorteoretiskt orienterad forskning bero på flera andra offentliga beslut än beslut om innehåll enligt läroplanen.⁴

Två centrala begrepp i ramfaktorteorin är formuleringsarenan och realiseringsarenan. Med det menas att övergripande mål ses som instrument för att genomföra bestämda politiska handlingslinjer som uttrycker samhällets önskemål. Dessa formuleras på formuleringsarenan av politiker och myndigheter, men överlämnas därefter till någon annan som ska överföra innehållet till verksamheten så att samhället får de medborgare som de vill ha. Denna del kallar Lundgren realiseringsarenan.⁵

Vi menar att ramfaktorteorin är en teori som försöker förklara hur något föreskrivs, realiserats och slutligen blir. I vårt fall skulle det röra sig om att teoretiskt förklara hur syftet och införandet av IUP beslutats av politiker och föreskrivits från Skolverket, därefter tolkats av kommun och skolläda och slutligen realiserats och verkställt av lärare. Vi försöker också identifiera några av de ramar som kan påverka användandet av IUP i de skolor som vi undersökt.

⁴ Linde G, 2000, *Det ska ni veta*, sid. 15.

⁵ Lindesjö B & Lundgren U.P, 2000, *Utbildningsreformer och politisk styrning*, sid. 171.

Bakgrund

Från differentiering till individualisering

Samhällsutvecklingen har varit en faktor som format skolan genom tiderna. I slutet av 1800-talet skrev ecklesiastikminister Fridtjuv Berg om en skola för alla och menade att alla skulle ha rätt till samma grundläggande utbildning. Ungefär samtidigt började begreppet demokrati bli konkret och allmän rösträtt infördes 1909 respektive 1921. Detta skapade en ny vision om skolan och dess samhälleliga uppdrag. En ny progressiv pedagogik började formuleras och Ellen Key formulerade tankar som vi menar är liktydigt med vad vi idag kallar individualisering:

Endast detta outhärliga bör vara det obligatoriska underlaget för den vidare bildningen!...
Sedan nyss nämnda grundval är lagd skall framtidens skola – vilken är skolan för alla –
fortsätta allmänbildningen, men efter en för var individ lämpad plan.⁶

Enligt Lindesjö och Lundgren var jämlikhet utgångspunkt för skolpolitiken från 1900-talets början fram till dess mitt. Man planerade införa en enhetsskola för alla, i stället för den differentierade skolan som funnits sedan mitten av 1800-talet i form av läroverk för bättre folks barn och folkskola för arbetarklassens och böndernas barn. Men under 1900-talets andra hälft, när man infört den efterlängtdade enhetsskolan som fick benämningen grundskola, insåg man att det inte var tillräckligt med att skapa en jämlik skola. Skolan måste kompensera för skillnader mellan olika individer eftersom dessa har olika förutsättningar för lärande, t ex hemförhållanden och social bakgrund. Att kunna välja hur livet ska bli var en fråga om utbildning. ”Fokus försköts från att återskapa det förlorade till att vinna framtiden”⁷. Man strävade nu efter att sätta individen i centrum.

Från början av 1900-talet har arbetet med olika demokratiska idéer påverkat relationen mellan politiker och stat. På sin formuleringsarena har politiker implementerat olika åtgärder för att få de medborgare som samhället behöver. IUP är kanske ytterligare ett verktyg som skall underlätta elevens väg till den önskvärda medborgaren. Det moderna samhället behöver medborgare som kan ta ansvar, urskilja viktiga nyanser och ha förmåga att välja i det alltmer forcerade informationsbruset som utgör vår moderna verklighet.

Från regelstyrning till målstyrning

I dag sätter det moderna samhället individen i centrum på många sätt. Eleverna kan på individuella sätt nå målen också i skolan. Den moderna svenska skolan är därför målstyrd och IUP kan vara ett sätt för lärare och föräldrar att hjälpa elever att nå målen. I Lpo 94 står bland annat att informationen till föräldrar och elever är viktig och att

⁶ Key Ellen, 1996, *Barnets århundrade*, sid. 158.

⁷ Lindesjö B & Lundgren U.P, 2000, *Utbildningsreformer och politisk styrning*, sid. 56.

”Läraren ska samverka med och fortlöpande informera föräldrarna om elevens skolsituation, trivsel och kunskapsutveckling”.⁸

Det har dock inte alltid varit så utan detta är en lång process som startade, troligen, under slutet av 1800-talet och första hälften av 1900-talet. Skolan var då regelstyrd och statligt reglerad genom ekonomiska bidrag, normal- och undervisningsplaner samt kontroll genom inspektion.⁹ Från och med andra hälften av 1900-talet så moderniserade man skolväsendet på grund av de jämlikhetsideal man eftersträvade och en gemensam grundskola infördes 1962. Till och med årskurs sex fanns en gemensam skola, därefter infördes kurser, tillval och linjer i högstadiet. På formuleringsarenan fanns tanken att eleverna skulle få samma förutsättningar och inte tvingas välja inriktning tidigt. Parallellt infördes en ny läroplan där kunskapsinnehållet var hårt reglerat och följdes upp i läroböckerna. Anledningen var att man ville skapa ett likvärdigt skolsystem med starka ramar för vad som skulle undervisas. Man kontrollerade också om det skolan fick ut av statsbidraget, var optimalt genom ett omfattande regelverk¹⁰

Under 1970-talet och till följd av lågkonjunktur och arbetslöshet och ett ifrågasättande av hur bra det egentligen var med statlig inblandning inom olika områden, började den starka statliga och centrala styrningen diskuteras och skolans effektivitet att ifrågasättas.¹¹

Snart såg man att skillnaden både mellan och inom skolorna ökade och på realiseringsarenan pekade många lärare på att det var problematiskt med den sammanhållna skolan. Kunskapsbakgrunden skiftade mellan eleverna och resultaten försämrades. Fler elever kom att behöva specialundervisning av olika slag. En *Utredning om skolans inre arbete* (SOU 1974:53) tillsattes som utmynnade i förslag om decentralisering, bl.a. skulle det lokala skolväsendet få bestämmanderätt över de resurser man tilldelades.

Diskussionen påverkades av de strömningar som genomsyrade hela samhället och inte minst den offentliga sektorn. En rad beslut av decentralistisk karaktär togs under 1980-talet, bl.a. nytt statsbidragssystem och en ny läroplan, Lgr 80. I den fastslogs visserligen mål och inriktning men gav också möjlighet till lokal anpassning hur man skulle nå målen.¹² Lundgren menar att bakgrunden till förändringsbenägenheten var den ökade konkurrensen från främst Sydostasien. Det blev viktigt att skolors resultat kunde jämföras för att få ökad effektivitet och produktivitet och man kunde i och med detta konkurrensätta skolan. Även internationellt i till exempel England genomfördes 1979 ett privatiseringsprogram i syfte att ökad konkurrens skulle driva på utvecklingen. I Norden blev hänsynen till den enskilda eleven viktig, varje elevs behov skulle beaktas och skolan sätta in de resurser som behövdes. Den enskilda skolan skulle ha möjlighet att bestämma över sina resurser, vilket gjorde att nya krav ställdes på lärare och en

⁸ Skolverket, *Lpo 94*, Punkt 2.4.

⁹ Nyttell H, 2006, *Från kvalitetsidé till kvalitetsregim*, sid. 31-34.

¹⁰ Lundgren U.P, 1999, *Pedagogisk forskning i Sverige*, nr. 1, sid. 33-34.

¹¹ Nyttell H, 2006, *Från kvalitetsidé till kvalitetsregim*, sid. 45.

¹² Lundgren U.P, 1999, *Pedagogisk forskning i Sverige*, nr. 1, sid. 35-36.

tydlig ansvarsfördelning diskuterades. Det utmynnade i att man 1991 la ett förslag till ny läroplan¹³ som inspirerats av den privata sektorns mål- och resultatstyrningsverktyg. Med den nya läroplanen, Lpo 94, infördes alltså mål- och resultatstyrning i skolan.

I och med decentraliseringen av skolan så fick skolan dubbla huvudmän bestående av stat och kommun. Staten sätter övergripande mål och riktlinjer som lärarna måste följa. Kommunen är dock lärarnas arbetsgivare och styr över skolornas verksamhet¹⁴. Vi menar att detta medför en tudelning av formuleringsarenan.

I samband med detta avvecklades Skolöverstyrelsen som ansvarade och i detalj utformade hela det svenska skolväsendet. I stället inrättades Skolverket vars viktigaste uppgift blev nationell uppföljning och utvärdering av skolverksamheten. Anledningen var enligt Hans Nytell, forskare i pedagogik, att staten för att inte tappa kontrollen helt framförde krav på förstärkt utvärdering på alla nivåer. 1997 trädde förordningen om kvalitetsredovisning i kraft.¹⁵ Staten har härigenom möjlighet att kontrollera om skolan uppfyller de uppsatta målen. IUP kan vi se som en del i detta.

Individuella utvecklingsplaner tar form

Några år efter införandet av den nya läroplanen beslöt regeringen undersöka om det fanns behov av att stärka måluppfyllelsen och i regeringens utvecklingsplan 1997 påpekade man att kommunernas egentillsyn och styrning ofta var bristfällig liksom skolornas styrning. Man hade sett att det fanns stora skillnader mellan elevgrupper och mellan skolors resultat.¹⁶ En expertgrupp inom Utbildningsdepartementet fick i uppdrag att se över detta. Det resulterade i att man beslöt införa åtgärdsprogram för barn med särskilda behov i syfte att optimera lärandet för den enskilde eleven. Snart började man diskutera om det inte var befogat att alla elever skulle ha rätt till en individuell utvecklingsplan för sin väg mot målen och hösten 2001 kom ett sådant förslag.¹⁷ I april 2005 kom så slutligen ett regeringsbeslut om att varje elev i grundskolan skulle få en individuell utvecklingsplan senast från och med den 1 januari 2006.¹⁸ En ytterligare anledning till regeringens införande av individuella utvecklingsplaner är enligt Karin Wennbo vid Skolutvecklingsenheten att man sett att många föräldrar och elever inte uppfattar hur eleverna utvecklas i förhållande till målen i och med att betyg inte införs förrän i årskurs åtta.¹⁹

¹³ Lindesjö B & Lundgren U.P., 2000, *Utbildningsreformer och politisk styrning*, sid. 95.

¹⁴ Wennås, 1994, *Så styr vi vår skola*, sid. 19..

¹⁵ Nytell H, 2006, *Från kvalitetsidé till kvalitetsregim*, sid. 143-144.

¹⁶ Nytell H, 2006, *Från kvalitetsidé till kvalitetsregim*, sid. 70.

¹⁷ Utbildningsdepartementet, 2001, *Elevens framgång. Skolans ansvar*, sid. 30.

¹⁸ Skolverket, *Allmänna råd och kommentarer, Grundskoleförordningen, 7 kap. 2 paragrafen*, sid. 8.

¹⁹ Wennbo K, 2005, *Individuell planering*, sid. 81.

I oktober 2005 kom Skolverkets *Allmänna råd och kommentarer. Den individuella utvecklingsplanen*.

Den individuella utvecklingsplanen är framåtsyftande och bör

- ge elever ökad kunskap om och inflytande över det egna lärandet och den egna utvecklingen
- ge elever ökad möjlighet att ta ansvar för och påverka sina studier
- konkret beskriva vilka insatser som bör vidtas för att eleven ska utvecklas i riktning mot målen
- stärka elevens och vårdnadshavarens delaktighet i den individuella planeringen
- skapa kontinuitet vid byten av lärare, grupp och skola²⁰

Tidigare undersökningar och forskning

Forskning/undersökningar som berör IUP

Eftersom införandet av IUP är en sen företeelse finns inte så mycket dokumenterad forskning om attityder till och resultat av IUP. Vi tycker ändå att vi lyckats hittat en del undersökningar som bidrar till att ge en bild av vilka olika uppfattningar som finns om syftet med införandet av IUP samt fördelar respektive nackdelar. Vi har också använt oss av undersökningar som indirekt berör IUP genom att de handlar om skolans styrning och individualiseringsprocessen i skolan.

Innan beslut om obligatorisk individuell utvecklingsplan för alla skolelever togs, hade Myndigheten för Skolutveckling regeringens uppdrag att undersöka hur 20 grundskolor utvecklar och dokumenterar former för individuell planering och dokumentation. Myndigheten kartlade hur de olika skolorna kontrollerade att eleverna nått de olika målen som står angivna i kursplaner och läroplanen.

Alla skolor använde sig av olika verktyg som loggbok, planeringsbok och elevbok. Dessa var elevens kontinuerliga arbetsredskap som gav en överblick eller plan över det löpande arbetet och planeringsintervallet var ofta 1-2 veckor. De utgjorde ett stöd för elevens dagliga arbete och gav samtidigt eleven själv, läraren och ofta föräldern möjlighet att ha kontroll över skolarbetet. Myndigheten såg också att på de flesta skolor så fanns det någon systematisk, individuell dokumentation över elevens utveckling. Den bestod oftast av portfolio, elevens pärm eller motsvarande. Alla medverkande skolor betonade vikten av regelbunden avstämning för att följa elevens utveckling över tid.

²⁰ Skolverket, 2005, *Allmänna råd*, sid. 13.

Utvecklingssamtalet var för de flesta skolor det självklara tillfället för dessa avstämmningar.²¹

Det fanns olika anledningar till att skolorna arbetade med individuell planering. Ett par skolor hade kommunalt uppdrag att arbeta med IUP. Dessa menade att de upplevt det som en pålaga som till en början ifrågasattes av lärarna. En annan grupp skolor hade ofta haft en organisatorisk förändring som bakgrund, t ex åldersintegrerad undervisning eller att lärarna inspirerats av en pedagogisk teori, t ex Freinet- eller Montessoripedagogik. Att dessa skolor använde sig av IUP berodde på upplevda behov av förändring av verksamheten och ett intresse för pedagogisk utveckling. En annan grupp hade utvecklingssamtalen som grund och ytterligare en grupp angav att de utgått från en gemensam vision, som att de velat ha en gemensam syn på elevers utveckling eller förändra skolans organisation så att man kan arbeta temainriktat. Det kunde också vara andra omständigheter som att en mycket stor andel av eleverna och deras föräldrar har utländsk bakgrund. En annan grupp angav att det är införandet av ett kvalitetsredovisningssystem som inspirerat dem.²²

Av denna undersökning inser vi att de flesta skolor redan haft någon typ av individuell planering och att det inte är ett nytt begrepp för lärarna. Rapporten utmynnar i att de flesta skolor anser att införandet av utvecklingssamtalen och Lpo 94 påverkat utvecklingen mot den individuella dokumentationen.

Karin Wennbo på Skolutvecklingsenheten i Göteborgs stad publicerade 2005 en rapport som baserade sig på intervjuer bland personal inom skolväsendet, ej lärare, om följden av den individuella utvecklingsplanen. Hennes informanter menade att det är positivt att eleverna kan se och följa sin utveckling och ta ett större ansvar för den, och att läraren får en bättre inblick i elevens lärande och utveckling. Med dokumentation får man ett underlag för att bedöma verksamheten så IUP:n är också en del i skolornas kvalitetsarbete. Wennbo pekar dock på risker med att använda dokumentation som ett redskap för att följa upp varje elevs lärande och utveckling. Om IUP:n innehåller negativa omdömen kan det uppfattas som kränkande och hämmande. En ökad individuell planering innebär också att mer ansvar läggs på elev och föräldrar och skolan kan känna sig mindre ansvarig för att eleven uppnår de resultat som förväntas. Flera av personerna i Karin Wennbos studie ställer också frågan om ett motiv till införandet av IUP kan vara att ”staten anser sig behöva öka sin kontroll och förstärka styrningen” och att den decentralisering och målstyrning som varit förhärskande sedan slutet av 1980-talet är på väg att försvinna och att staten går in och styr mer.²³

Ingela Elfström, förskollärare och forskare, har i sin rapport intervjuat lärare inom förskola och förskoleklasser om IUP och dess syfte. Lärarna anser att det är främst för elevernas/barnens skull man har individuella utvecklingsplaner. Syftet är:

- att lärarna och föräldrarna ska se barnens utvecklande och lärande

²¹ Myndigheten för Skolutveckling, *Dnr 2003:251*, sid. 9-10.

²² Myndigheten för skolutveckling, *Dnr 2003:251*, sid. 10-11.

²³ Wennbo K, 2005, *Individuell planering*, sid. 68-76.

- att barnen ska se sin egen utveckling och sitt eget lärande
- att övergångarna mellan olika skolformer blir bättre för det enskilda barnet/eleven

Elfström har även identifierat ett mål som samhälleligt; att alla elever ska gå ut åk 9 med godkända betyg för att kunna bli bra samhällsmedborgare.²⁴ Detta mål är det främsta för skolpersonal och politiker och det målet föranledde behovet av ett nytt verktyg för dokumentation och utvärdering, den individuella utvecklingsplanen. Skolpersonal och politiker har också en förhoppning att man ska hitta elever i behov av stöd tidigare än förut, och underlätta elevernas övergång mellan olika skolformer.²⁵

De lärare som Elfström intervjuat visar ambivalens inför hur man ska formulera sig i en individuell utvecklingsplan när det gäller barn som behöver stödåtgärder. Det är svårt att göra det i en positiv anda menar de. De intervjuade i Elfströms rapport uttrycker också farhågor för att det är barnet och inte verksamheten som ska åtgärdas när något barn inte passar in i mallen.²⁶ Slutligen pekar Elfström på ytterligare en risk, nämligen att barnens resultat ses som en måttstock på läroanstaltens kvalitet och verksamhet.²⁷

Även om de lärare Elfström intervjuat till största delen ser positivt på IUP och menar att den hjälper dem att planera sin verksamhet så att det passar barnen, så är Elfström själv inte odelat positiv. Hon menar att även om man använder sig av individuella utvecklingsplaner och barnen kan nå målen på olika sätt och olika fort, så har alla samma mål i slutändan. ”Diagnostisering av dem som inte passar in i den nya flexibla, problemlösande aktiva människan som blivit ny norm ökar”.²⁸

Vallberg Roth & Månsson, Lärarhögskolan, menar i ett ”paper in progress” att individuella utvecklingsplaner å ena sidan kan ses som en valfrihet eftersom eleverna kan välja och sätta upp egna mål samt planera hur de ska uppnå dessa. Det är eleven själv som misslyckas eller lyckas. Å andra sidan ifrågasätter de valfriheten då det är kommun eller skolläning som beslutar om IUP ska införas och varken lärare eller barn och föräldrar har något annat val än att underordna sig beslutet. Den valfrihet som återstår för dem är hur de formulerar målen och i vilken takt de ska uppnås.²⁹ Denna undersökning genomfördes 2002 bland ledningspersonal inom skolan, dvs. innan beslut om obligatoriskt införande av IUP togs.

Vallberg Roth & Månsson säger att individuella utvecklingsplaner kan ses som den hårdaste regleringen på individnivå som funnits i skolan och kallar detta målstyrd självreglering. De menar också att barnet är den som blir beaktad och i och med det

²⁴ Elfström I, 2005, *Varför individuella utvecklingsplaner*, sid. 32-34.

²⁵ Elfström I, 2005, *Varför individuella utvecklingsplaner*, sid. 120.

²⁶ Elfström I, 2005, *Varför individuella utvecklingsplaner*, sid. 57.

²⁷ Elfström I, 2005, *Varför individuella utvecklingsplaner*, sid. 125.

²⁸ Elfström I, 2005, *Varför individuella utvecklingsplaner*, sid. 137

²⁹ Vallberg Roth & Månsson, 2005, *Individuella utvecklingsplaner som fenomen i tiden, samhället och skolan*, sid. 8.

hamnar i en svagare position än läraren. Läraren kan i kraft av vad den skriftligt dokumenterat bli den som avgör vilka insatser som kan behöva göras.³⁰

De refererar också till Olga Dysthe och hennes syn på att flerstämmighet i klassrummet kan bidra till en problematiserande, flerdimensionell och fördjupad kunskap och säger att ”det finns en uppenbar risk att en stark fokusering på en individuell plan för alla barn/elever kan leda till en ytterligare individualisering av skolors/förskolors arbetssätt”.³¹

Författarna menar vidare att det finns en stor problematik och ett motsatsförhållande i IUP:n. Den formulerade texten blir per automatik en del i en bedömningsprocess och oavsett om eleven misslyckas eller lyckas så är det något som dokumenteras, bokförs och granskas.³²

Gunilla Granath, journalist och författare, har analyserat utvecklingssamtal och den individuella utvecklingsplanen som där upprättas. Hon menar att det inte är ett samspel där både elev, lärare och förälder samverkar, utan att det blir ett sätt för läraren att ringa in elevens problem eller från skolans synpunkt, icke önskvärda beteende. Läraren kan komma med förslag till hur detta ska åtgärdas - oftast genom att eleven förändrar sig, inte att skolan har en del i detta. Hon menar att det förutsätts att eleven själv ska förstå och känna hur han/hon bör agera, inte genom yttre tryck utan genom inre, dvs. en slags självreglering. Hon ser en fara i att det blir en slags manipulation från lärarens sida. Även om hon avslutar med att säga att det kanske är orealistiskt med en skola utan styrsystem, betonar hon att det är viktigt att undersöka vilka kontrolltekniker vi lever och verkar med idag.³³

Forskning som berör skolans styrning och individualiseringsprocessen

Hans Nyttell, forskare i pedagogik, ifrågasätter genom sin forskning om inte skolans styrning gått från kvalitetsidé till kvalitetsregim genom införandet av en årlig, obligatorisk kvalitetsredovisning fr.o.m. 1997.³⁴ Nyttell menar att det som i grunden är avsett som ett verktyg för kvalitetsutveckling av skolan, också kan ses som ett sätt för staten att få insyn och reglera vilka kunskaper och mätbara mål som ska finnas inom

³⁰ Vallberg Roth & Månsson 2005, *Individuella utvecklingsplaner som fenomen i tiden, samhället och skolan*, sid. 12.

³¹ Vallberg Roth & Månsson, 2005, *Individuella utvecklingsplaner som fenomen i tiden, samhället och skolan*, sid. 19.

³² Vallberg Roth & Månsson 2005, *Individuella utvecklingsplaner som fenomen i tiden, samhället och skolan*, sid. 22.

³³ Granath G, 2006, *Ord och Bild nr. 3-4*, "Ensam har du ansvaret", sid. 78-79.

³⁴ Nyttell H, 2005, *Från kvalitetsidé till kvalitetsregim*, sid. 15.

skolans värld.³⁵ Nytell fann att några kommuner utarbetat en särskild modell för sina skolors kvalitetsredovisning medan andra låtit skolorna fritt formulera sina redovisningar. Anledningen till det förstnämnda skulle vara att det underlättar analysering och sammanställning, men får till följd att redovisningarna kommer att innehålla hårda och kvantitativa data och får mer av kontroll- än utvecklingskaraktär.³⁶

Redan i Lgr 80 som ses som en första uppmjukning av den tidigare hårt reglerade skolan, finns angett att utvärdering i första hand är en lokal angelägenhet, något som skolans personal arbetar med. Detta förstärktes i och med Lpo 94 och den ansvarsfördelning som gjordes mellan stat, kommun och skola där staten angav nationella mål, inriktning och värdegrund medan skolorna skulle avgöra hur man arbetade mot de angivna målen. Men i och med den nya förordningen som kom 2001 (SFS 2001:649) återtog staten sin kontroll. Fokus flyttades från den lokala nivåns behov av uppföljning av egna mål, till den centrala statliga nivåns behov av kontroll.³⁷ Nytell menar att den omsvängning som skedde var föranledd av att man med det nya absoluta betygssystemet och de nationella proven nu lätt kunde se elevernas resultat. Massmedia rapporterade bara de mätbara proven och resultaten och tittade inte på mål att sträva mot, politikerna kände att något måste göras och beslöt om kvalitetsidén.³⁸

Andy Hargreaves, professor i pedagogik, berättar om flera undersökningar han gjort i amerikanska och engelska skolor som tyder på att standardiseringen och det han kallar marknadsfundamentalismen leder till mindre kreativa och uppfinningsrika lärare. Lärare som till slut resignerar och fogar sig i det som myndigheterna bestämmer. Hargreaves ifrågasätter starkt hur detta synsätt påverkar både lärarnas professionalitet och lust till yrket. Han undrar hur det synsättet i förlängningen ska kunna frammana de flexibla, nyfikna på kunskap och idéer, kommande generationer som kunskapssamhället ropar efter. Genom sitt exempel från en skola som trots allt lyckas drar han slutsatsen att bra skolor förutsätter ett team av lärare och skolledning som arbetar tillsammans. De har tid och förutsättningar att diskutera det pedagogiska arbetssättet och hur man bäst frammanar kunskapsförstående elever - all deras tid går inte åt att följa uppifrån styrda direktiv om mer prov och standardiserad undervisning.³⁹

Eva Österlind, filosofie doktor i pedagogik, har undersökt arbetssättet "eget arbete" och problematiserar hur det ökar individualiseringen och hur ansvaret läggs på det enskilda barnet. Hon menar att individualiseringen har olika effekter på olika elever. En del ser det som positivt, det ökar deras valfrihet och de känner sig friare medan andra elever ser det som en extra arbetsbörda eller som ett sätt för läraren att kontrollera eleven.⁴⁰

³⁵ Nytell H, 2005, *Från kvalitetsidé till kvalitetsregim*, sid. 151.

³⁶ Nytell H, 2005, *Från kvalitetsidé till kvalitetsregim*, sid. 19.

³⁷ Nytell H, 2005, *Från kvalitetsidé till kvalitetsregim*, sid. 151.

³⁸ Nytell H, 2005, *Från kvalitetsidé till kvalitetsregim*, sid. 160.

³⁹ Hargreaves A, 2005, *Läraren i kunskapssamhället*, sid. 249-256.

⁴⁰ Österlind E, 1998, *Disciplinering via frihet*, sid. 28.

Sammanfattning

De undersökningar och den forskning vi tagit del av har haft lite olika utgångspunkter. Myndigheternas undersökning syftade till att inventera hur 20 skolor arbetar med individuell dokumentation inför beslutfattandet av obligatorisk IUP. Nyttell och Hargreaves utgångspunkt är att visa hur skolorna styrs på olika sätt under olika tider och vilken påverkan det har på skolornas arbete och lärarna, medan Österlinds forskning undersöker vad individuellt arbete betyder för olika elever. Övrig forskning har haft som utgångspunkt att diskutera vilka motiv som ligger bakom införandet av individuella utvecklingsplaner och hur olika yrkeskategorier inom skolväsendet uppfattar syftet med att använda IUP.

I forskningsrapporterna finns positiva åsikter om IUP som att eleverna kan se och följa sin utveckling och att både lärare och förälder får en större inblick i varje elevs lärande och utveckling. Men det finns också farhågor som att skolan känner sig mindre ansvarig för att eleven uppnår resultat, att det är eleven själv som misslyckas eller lyckas, att IUP är en del i en bedömningsprocess där eleven bedöms och granskas av skolan och att det är barnen som ska åtgärdas och inte verksamheten. En forskare menar att stark centralstyrning hämmar kreativiteten och flexibiliteten hos lärare och gör att de resignerar och tappar glöden.

De tidigare undersökningarna är inte gjorda bland lärare, med undantag för Elfström, utan andra yrkeskategorier inom skolväsendet som skolledare, professorer m.fl. Vi ansåg det därför relevant att ta reda på vad lärarna anser som ju de facto är de som ska verkställa arbetet med individuella utvecklingsplaner och dagligen använda sig av dessa i mötet med eleverna och deras föräldrar.

Metod och urval

Vi valde att kombinera en kvantitativ undersökning i form av en frågeenkät med en senare kvalitativ undersökning i form av intervjuer. Anledningen till att vi valde två olika angreppssätt var att vi ville få syn på om det fanns några gemensamma åsikter eller tankar om IUP hos lärarna genom vår enkät. Sen ville vi gå vidare med just dessa frågor i våra djupintervjuer eftersom vi anser att vid intervjuer får man mer uttömmande och personliga svar på frågorna och man kan ställa följdfrågor när det dyker upp något intressant som bör ventileras närmare. Eliasson menar att det många gånger kan vara en fördel att kombinera de två undersökningstyperna eftersom man vid efterföljande intervjuer kan ta upp intressanta iakttagelser från en kvantitativ undersökning.⁴¹

Vårt huvudfokus i undersökningen var alltså intervjuerna. Med enkäten fick vi den kartläggning vi behövde för att välja intervjufrågor. Vi ville genom enkäten också få en bredare bild av vad lärarna som grupp anser om IUPs syfte och innehåll. Bryman anger

⁴¹ Eliasson A, 2006, *Kvantitativ metod från början*, sid. 31.

att det kan vara en fördel för forskaren som gör en kvalitativ studie att också ta till en kvantitativ metod av den anledningen.⁴²

Den kvantitativa undersökningen

När vi utformade frågorna i enkäten utgick vi från Skolverkets Allmänna Råd där de formulerar syften och det innehåll som rekommenderas för de individuella utvecklingsplanerna. Vi tog också hänsyn till de frågeställningar vi satt som grund för vår undersökning. Detta gjorde vi för att se hur lärarnas uppfattningar förhöll sig till beslutsfattarnas avsikt. Det resulterade i att vi kunde gruppera frågorna enligt följande:

- **Uppvärmningsfrågor.** Frågor om hur länge de jobbat och i vilken skola.
- **Styrning/påverkan.** Vem som formulerat IUP:n och hur de skulle vilja ha det.
- **Syfte.** Frågor som syftar till att se om deras IUP överensstämmer med de Allmänna Råden.
- **Innehåll.** Frågor som syftar till att se om deras IUP innehåller det Skolverket rekommenderar.
- **Egen uppfattning.** Vad lärarna tycker om att arbeta med IUP, hur det påverkar deras arbete och vad det resulterar i.
- **Förutsättningar.** Vilka förutsättningar de fått för att använda IUP i arbetet.

Att på detta sätt gruppera frågorna gjorde det lätt för oss att kontrollera att vi fått med allt och skulle också komma att underlätta sammanställningen av enkäten.

Enkäten innehöll kryssfrågor med möjlighet att skriva egna kommentarer. För att kunna formulera bra frågor och få en lättförståelig och strukturerad enkät använde vi oss av Eliassons ”Kvantitativ metod från början”. Vi tog fasta på att ta de enklaste frågorna först och därefter de mer komplexa och svårbesvarade frågorna.⁴³ Vi valde att använda kryssfrågor med möjlighet till egna kommentarer. På så sätt hoppades vi få in några beskrivande svar från informanter som kanske inte skulle visa sig villiga att ställa upp på en senare fördjupad intervju.

Den kvalitativa undersökningen

Vi ville intervjua ett antal lärare för att få ingående svar på de frågor som vi fann mest intressanta utifrån de svar vi skulle få in genom enkäten. I enkäten bad vi därför de som ville bli intervjuade att komplettera med namn och telefonnummer längst ner på undersökningen eller kontakta oss personligen. Vi hoppades på så sätt få in minst 4

⁴² Bryman A, 1997, *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning*, sid. 43

⁴³ Eliasson A, 2006, *Kvantitativ metod från början*, sid. 41.

lärare villiga att ställa upp på en intervju. Av tidsskäl begränsade vi oss till 4 intervjupersoner. Dessa intervjuer ville vi genomföra med MP3-spelare för att senare kunna transkribera och analysera.

Utöver att intervjua fyra lärare avsåg vi också intervjua kommunens utredningsansvarige som står bakom den av kommunen formulerade IUP som skickats ut till alla grundskolor i kommunen. Anledningen till den intervjun var att vi ville få reda på varför kommunen ansåg sig behöva göra en centralt utformad IUP och hur de hade gått till väga för att implementera den i skolorna.

Innan intervjutillfällena sammanställde vi intervjuguider, en för kommunens representant och en för lärarna, se bilaga IV och V. Intervjuguiden till lärarna baserade vi på de svar vi fått in på enkäten och valde ut de frågor vi behövde belysa mera. Vi valde att i enlighet med vad Kvale rekommenderar använda oss av halvstrukturerad intervju⁴⁴ där vi bara hade några övergripande frågor som stomme för vårt samtal för att inte styra de intervjuade alltför mycket utan vara öppna för de vändningar samtalet skulle kunna ta.

Begränsningar

Eftersom vi valde att undersöka vårt syfte genom enkäter och intervjuer var vi medvetna om att vi inte skulle se hur lärarna i verkligheten går tillväga när de använder sig av IUP, utan vi skulle få svar på hur de *säger sig arbeta och använda IUP* – vilket kan vara en skillnad. Men med tanke på den korta tiden och omfattningen av forskningen begränsade vi oss till detta. Vi hoppades ändå få en bild av hur lärarna uppfattar och vad de tycker om syftet med IUP.

En annan begränsning är att skolorna inte använt sig av kommunens centralt utformade IUP så länge eftersom den togs fram hösten 2006. Dessförinnan hade dock skolorna haft en annan centralt utformad IUP, men användandet av den tolkar vi inte som tvingande vilket den senare framtagna IUP:n är.

Etiska överväganden

Vi beslöt att alla inblandade parter skulle vara anonyma och angav det både i enkät och inför intervjuer. Att vi ändå valde att ha med namn och telefonnummer som frivillig uppgift i enkäten var enbart av praktiska skäl. Vi poängterade därför i ett följebrev till enkäten att det var frivilligt och bara av den anledningen att vi ville få in frivilliga informanter. Vi uppgav också att vi inte kommer att ange vilken kommun det rör sig om eller vilka skolor som beskrivs och att de enda personer som kommer att ta del av enkät- och intervjusvar är vi själva. Vi benämner de olika lärarna som A, B, C och D. Skolorna kallar vi 1, 2, 3 och 4.

⁴⁴ Kvale S, 1997, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, sid. 117.

Genomförande

Vi började vår undersökning med att sätta oss in i vad en individuell utvecklingsplan är enligt Skolverket. Den nya ändringen i grundskoleförordningen 7 kap. 2 §, innebär bland annat att alla elever i grundskolan skall omfattas av en individuell utvecklingsplan.

Vid utvecklingssamtalet skall läraren i en framåtsyftande individuell utvecklingsplan skriftligt sammanfatta vilka insatser som behövs för att eleven skall nå målen och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för läroplanen och kursplanerna. Utvecklingsplanen kan även innehålla överenskommelser mellan lärare, elev och vårdnadshavare.⁴⁵

I ett yttrande från Myndigheten för skolutveckling kan vi läsa att det anses viktigt att IUP blir ett verktyg som används kontinuerligt i undervisningen.

Myndigheten för skolutveckling föreslår istället att utvecklingsplanen skall revideras kontinuerligt. Skälen till detta är att om den individuella utvecklingsplanen ska bli ett redskap och levande dokument i elevens lärande och utveckling så måste den användas i arbetet som pågår mellan utvecklingssamtalen samt revideras kontinuerligt.⁴⁶

Detta hade vi som utgångspunkt för vår planering av vår undersökning.

Enkät

Enkäten delades ut till lärare i årskurs f-5 på fyra skolor i kommunen. Vi valde att kontakta våra praktikskolor i första hand då vi bedömde att dessa skolor var lättare att kommunicera med eftersom vi redan kände personalen. Vi gjorde ett så kallat bekvämlighetsurval.⁴⁷ Vi kompletterade med ytterligare en skola för att utöka möjligheten att få in tillräckligt många svar. Vi bad studierektorerna på respektive skola om hjälp med att få ut enkäterna eftersom vi trodde att det skulle hjälpa oss att få in fler svar.

Antalet lärare som arbetar på de fyra skolorna är ca 100. Vi fick bara in 32 svar på enkäten, alltså ett bortfall på ca 70 % vilket vi ser som en brist i vår undersökning och en anledning till att man inte kan dra alltför säkra slutsatser utifrån den. Det kan också medföra att resultatet inte blir representativt för hela gruppen. Det skulle till exempel kunna innebära att om de lärare som har positiva erfarenheter av ett ökat föräldraengagemang är de som har svarat på enkäten, medan de som har negativa erfarenheter inte har svarat alls, ger det en felaktig bild av det verkliga förhållandet. Bortfallet kan bero på tidsfaktorn då lärarna var mitt uppe i utvecklingssamtalen när vi

⁴⁵ Skolverket, 2005, *Allmänna råd*, sid. 8.

⁴⁶ Myndigheter för Skolutveckling, *Yttrande 2004-10-01*, sid. 5.

⁴⁷ Holme I.M, Solvang B.K, 1997, *Forskningsmetodik*, sid. 183.

genomförde vår undersökning eller att de helt enkelt prioriterat andra saker än att svara på vår enkät. Vi kan inte se att det är något systematiskt bortfall, utan snarare ett slumpmässigt eftersom enkäten delades ut till hela lärargruppen på varje skola.

Intervjuer

Parallellt med att enkäterna var ute på de fyra skolorna, intervjuade vi kommunens utredningsansvarige på Barn- och utbildningsförvaltningen. Därefter genomförde vi intervjuer med fyra lärare, samtliga inom de tidigare åldrarna. Vår förhoppning innan vi fick in enkätsvaren var att vi genom enkäten skulle få in frivilliga som ville bli intervjuade, men vi fick bara ett positivt svar. Vi fick därför utnyttja våra kontakter på våra tidigare VFU-skolor för att få ytterligare tre personer att intervjuas. De fyra lärarna vi intervjuade fanns på tre olika skolor. Vi intervjuade två lärare var och spelade in samtalen med MP3-spelare.

Bearbetning

Inspirerade av den hermeneutiska cirkeln enligt Kvales definition⁴⁸ började vi med att fundera över vilken helhetsbild vi hade fått efter att ha tittat igenom enkätsvaren och genomfört våra intervjuer. Vad var vår bild av lärarnas uppfattning om IUP? Hur uppfattar de syftet och vad ska en IUP innehålla? Hur ser de på att kommunen formulerat en central IUP? Vad hade de fått för förutsättningar?

Därefter triangulerade vi enkätsvaren, dvs. ordnade enkäterna på olika sätt för att se om vi då fick syn på olika saker.⁴⁹ Vi valde att redovisa våra resultat från enkätundersökningen i diagramform för att vi anser att det ger en lättöverskådlig bild över de olika frågornas fördelning. Vi anser inte att de exakta värdena är det viktigaste utan att det primära är att kunna se om lärarna är positiva eller negativa. Eggeby och Söderberg skriver att om man har mycket siffror att redovisa så bör man istället för långa upprepningar av siffror presentera dem antingen i form av tabeller eller i form av diagram.⁵⁰

- Först ställde vi samman samtliga enkätsvar fråga för fråga för att se vilka uppfattningar lärarna som grupp hade om IUP: s syfte och innehåll mm. Dessutom ville vi se vilka frågor vi skulle gå vidare med i våra intervjuer. Bilaga I.
- Därefter delade vi upp enkätsvaren i positivt respektive negativt inställd till IUP. Syftet med detta var för att se om det fanns någon gemensam nämnare inom de båda grupperna. Bilaga II.

⁴⁸ Kvale S, 1997, *Den kvalitativa forskningsintervjun*, sid. 50.

⁴⁹ Lärarhögskolan, Emsheimer P, 2007, *Seminarium om bearbetning 2007-04-11*.

⁵⁰ Eggeby E, Söderberg J, 1999, *Kvantitativa metoder*, sid. 48.

- Slutligen delade vi in enkätsvaren per skola och frågetyp som motsvarade de viktigaste syftena med individuella utvecklingsplaner i allmänna råden samt vilka föresättningar de fått för att börja arbeta med individuella utvecklingsplaner. Vi ville se om någon skola urskiljde sig och försöka förstå varför. Bilaga III.

Därefter transkriberade vi våra intervjuer med Barn- och utbildningsförvaltnings representant och de fyra lärarna och sammanställde därefter intervjuerna.

Lärointervjuerna sammanställde vi i teman efter de frågeställningar vi hade i undersökningen.

Slutligen funderade vi på nytt över helhetsbilden efter att ha bearbetat och detaljgranskat både enkätsvar och intervjuer.

Resultat

Nedan följer de resultat vi kom fram till efter bearbetningen av enkäter och intervjuer.

Enkätsvar fråga för fråga

Syftet med enkäten var att göra en kartläggning av hur lärare i kommunen uppfattar syftet och innehållet med IUP. Vi fick genom enkäten en bra utgångspunkt för våra intervjuer. Det som vi listar nedan är de frågor som vi fann vara mest intressanta och de vi ville använda oss av i våra intervjuer.

Fråga	Procent ja-svar
Ökar måluppfyllelsen för eleven?	70 %
Ökar elevens inflytande?	60 %
Ökar elevens ansvar?	65 %
Ökar föräldrarnas intresse?	42 %
Ökar föräldrarnas delaktighet?	40 %
Underlättar IUP vid byte av skola eller klass?	75 %
Vill du själv utforma din egen IUP?	35 %
Har du använt IUP > 3 år?	55 %
Har kommunen utformat din IUP?	45 %
Har du tagit del av de allmänna råden?	45 %
Har du fått utbildning om IUP?	52 %
Vet du varför IUP införts?	60 %

Enkät svar uppdelade i positivt respektive negativt inställda till IUP

Fig. 18. Fem gemensamma nämnare för de 24 lärare som är positiva:

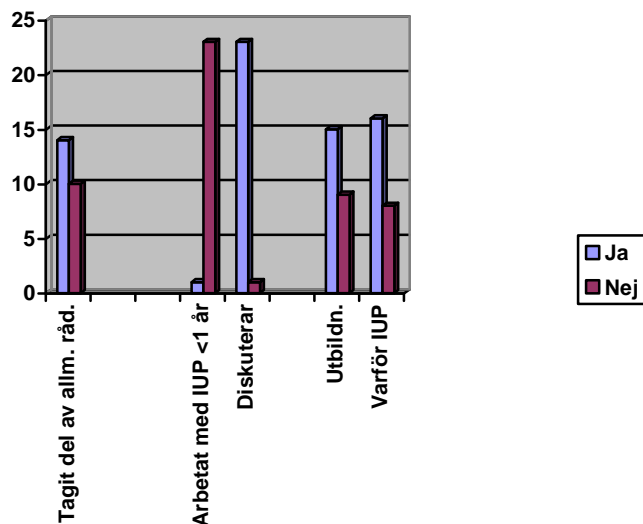
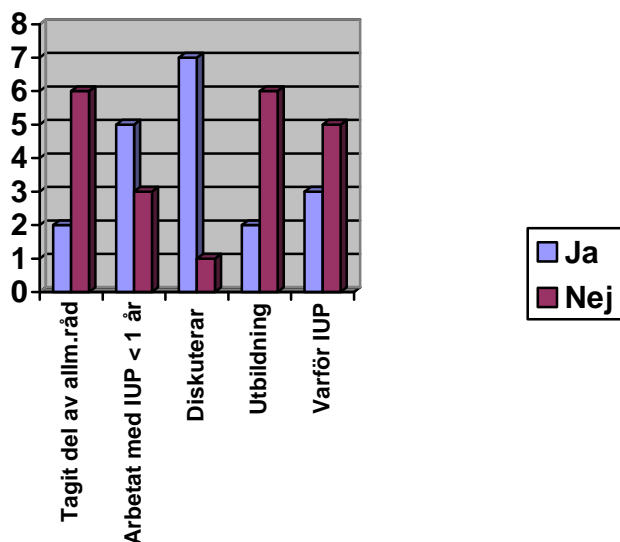

Fig. 19. Fem gemensamma nämnare för de 8 negativa lärarna:

Som negativa betecknade vi de enkäter som på frågor 11-19 innehöll tre eller fler svar med nej/enbart negativt/till det sämre.

Vi ser här ett samband mellan de åtta lärare som är negativa när det gäller informationsaspekten. Det är sex lärare som inte tagit del av de allmänna råden, fem känner inte heller till varför IUP införts, fem har bara arbetat med IUP mindre än ett år och sex har inte fått någon utbildning i frågan. Av de lärare som är positiva, se fig. 18, så har 14 lärare tagit del av de allmänna råden, 16 lärare vet varför IUP införts, 23 av

dem har arbetat med IUP längre än ett år och 15 stycken har fått någon typ av utbildning. Båda grupperna diskuterar mycket. Vi ser här att vikten av information är betydande samt att erfarenhet ger en tydlig bild av hur IUP kan användas och är en viktig förutsättning för att IUP ska kunna implementeras på ett bra sätt.

Enkät svar per skola och frågetyp

Skola IV skiljer sig väsentligt mot övriga skolor, se bilaga III. Där kan vi se att alla som svarat på enkäten var positiva i samtliga delar när det gäller förutsättningar och syftet IUP.

Fig. 44. Syftet för införandet elev och föräldraperspektivet

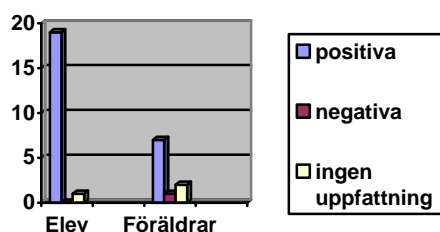

Fig. 45. Lärarperspektivet

Fig. 48. Vilka förutsättningar finns?

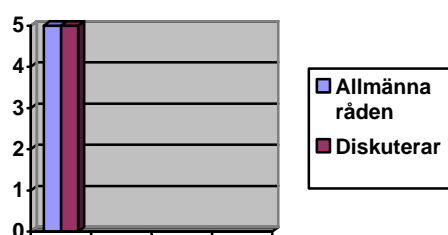

Fig. 49. Utbildning

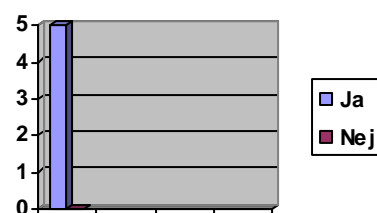

Fig. 50. Varför IUP införts?

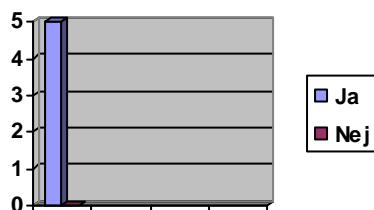
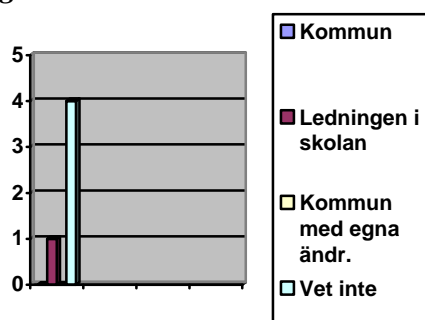

Fig. 51. Vem har utformat din IUP?

Intervju med Barn- och utbildningsförvaltningens utredare

Intervjun tog plats på Barn- och utbildningsförvaltningens kontor i en lugn och avspänd atmosfär. Den utredningsansvarige var mycket positiv och tillmötesgående och gav oss följande information i sammandrag.

Att Barn- och utbildningsförvaltningen tagit fram en centralt utformad IUP beror på att kommunen tagit ett beslut om kvalitetsdeklarerade tjänster inom fem områden till sina invånare. Det innebär att kommunen ska vara tydliga med vad det är för tjänster de erbjuder som ska vara lika över hela kommunen från ett medborgarperspektiv. Skolan är ett sådant område.

Kommunen är den första kommun som tar fram en centralt utformad IUP och mall inför utvecklingssamtalen enligt utredaren. Förvaltningen ska ta fram fem kvalitetsdeklarerade tjänster; inför utvecklingssamtal, individuell utvecklingsplan, åtgärdsprogram, betygssättning och kommunikationsplan.

Först genomförde förvaltningen en karläggning på 11 rektorsområden, som bestod i 35 observationer i förskolegrupper och skolklasser samt 45 intervjuer med barn/elever, föräldrar, lärare och ledningspersonal.⁵¹ De såg då att det fanns brister i utvecklingssamtalen och de individuella utvecklingsplanerna som fanns. Föräldrar kände sig inte delaktiga och tyckte att halva samtalet gick åt till att informera om hur det gått för barnet, det var inte så mycket framåtsyftande planering. Inte heller hade de fått förbereda sig innan samtalet. Förvaltningen såg också att kvaliteten mellan skolor och klasser var olika.

⁵¹ X Kommuns rapport "Lusten att lära & åter till kunskapen", sid. 8.

Vi hade sett att det fanns brister i utvecklingssamtalen och i de individuella utvecklingsplanerna. Det var olika vad man tittade på. Föräldrarna kände sig inte delaktiga, man tyckte att utvecklingssamtalet ofta gick till så att man kom dit och så fick man information om hur det hade gått. Personalen sa att det är så här det funkar för ditt barn och så var det inte så mycket mer, det var inte någon framåtsyftande gemensam planering.

Förvaltningen satte upp ett innehållsligt mål, att innan föräldrarna kommer till ett utvecklingssamtal ska de ha fått information om hur det går för barnet i skolan, så att samtalet kan användas till att diskutera framtiden. De ansåg också att det tidigare varit väldigt mycket fokus på att beskriva barnet i utvecklingssamtalen, att läraren beskriver barnets egenheter, i stället för att beskriva hur barnet fungerar i verksamheten. Det borde i stället vara en beskrivning av hur barnet utvecklas i förhållande till målen. Och då till målen i alla sexton ämnen som finns i grundskolan och inte som tidigare bara målen i svenska, matematik och engelska.

Vi har fokuserat alldeles för mycket på svenska, matte och engelska. Det har blivit en treämnesskola, framförallt i F-5.

Skolan borde också titta på hur undervisningen kan förbättras, i stället för att försöka förändra barnet.

De syften eller de mål förvaltningen har med sina mallar för utvecklingssamtal och IUP är:

- De ska vara en beskrivning av hur barnet utvecklas i förhållande till målen i alla sexton ämnen som finns i grundskolan.
- Det är enbart kunskapsmålen man ska följa upp.
- I stället för att se hur barnet kan ändra sig, bör man i stället titta på hur undervisningen kan förbättras.
- De mål man ska utgå från är de mål som finns i kursplanerna, man ska inte lägga till ytterligare mål. Det gäller också sedan när man undervisar
- De ska vara framåtsyftande och göras i samråd med föräldrar som också haft tid att förbereda sig innan samtalet.

Använder lärarna sig av de mallar som framtagits och lägger till eller ändrar det man önskar och lägger upp undervisningen därefter, menar utredaren att alla barn har förutsättningar att lyckas i alla ämnen och nå målen i slutet av grundskolan. Barn som lär sig och känner att de utvecklas blir också trygga och fungerar socialt bättre.

Det blir så tydligt att barn fungerar så olika beroende på vilken miljö de är i, viken klass de är i eller vilken lärare de har. Ofta kan det vara mer lärarberoende än barnberoende och i så fall ska man titta på hur läraren utformar den miljön. När barn är engagerade så fungerar de i miljön, när de vet vad de ska göra och har tydliga mål så fungerar det mycket bättre.

När förvaltningen började fundera på hur de skulle utforma materialet hade de en rektorsgrupp som referensgrupp som de presenterade sina tankar och idéer för. Efter detta tog de fram ett förslag som skickades ut, förslag till förändringar kom därefter in och förvaltningen korrigerade materialet. Dock var det redan bestämt att alla sexton ämnen skulle belysas i underlaget till IUP:n, så det kunde lärarna inte ha synpunkter på.

Därefter när materialet ansågs klart skickades det ut till respektive skolledning för att de i sin tur skulle introducera det för lärarna.

Utredaren tror att det är olika hur lärarna uppfattar materialet beroende på hur skolledningen introducerat det. Han har själv inte fått så många reaktioner från lärarna som han förväntat sig. De han fått har varit både positiva och negativa. Erfarenheten är att när de gör en sådan här förändring är det jobbigt första gången, menar han, men sen är det enklare. Han säger sig också veta att på vissa skolor där det finns en skolledning som drivit på, så ser man att det finns fördelar med mallarna, att det blir ett tydligare fokus på mål.

Alla skolor ska använda materialet, men alla gör det inte, säger han vidare. I vilken omfattning det används vet han inte just nu, men tror att många gör det och att också vissa skolor använder sig av materialet men på ett annorlunda sätt. Förvaltningen har funderat att göra en uppföljning ute på skolorna men det har inte kommit längre än till tankar än. Materialet ska till hösten digitaliseras.

Han tror att det här kan hjälpa lärarna att lägga fokus på rätt saker. Det skapar en slags genomskinlighet, så att lärarna kan se om de missat något ämne.

För jag tror att det inte finns någon lärare som vill bedriva en dålig undervisning.

Han säger vidare att även om huvudsyftet med kvalitetsgarantin är att garantera medborgarna att de får det de har rätt till, så finns också en tanke med det hela att lärarna ska få hjälp att se om de brister i något, att de ska ges möjlighet att diskutera undervisning och hur de kan göra för att eleverna ska lära sig mer.

Intervjuer med fyra lärare, årskurs 2-4.

Syftet med IUP enligt lärarna

För att inte styra lärarna i någon riktning börjar vi med att fråga vad de anser att IUP syftar till. Samtliga lärare menar att IUP:n är till för att man ska kunna titta tillbaka, se elevernas utveckling och stämna av mot målen.

Lärare B: Jag är positiv till IUP och att man gör individuella bedömningar och så. Det är ett bra sätt för att se och ha koll på elevens utveckling.

Lärare C: IUP är bra eftersom den tydliggör även de elever som är duktiga och gör att man ser till att de också får mål att sträva efter.

Lärare D: IUP är bra för att man har allt samlat där i en mapp och den är lätt att plocka fram och följa upp och IUP är bra, allra helst om man har barn, som det inte går på räls för. Med IUP:n blir det tydligt vilka målen är, vad barnet ska jobba med hemma och vad de gör i skolan.

En av anledningarna till kommunens nya underlag var att man genom föräldraintervjuer fick veta att föräldrarna ansåg att utvecklingssamtalen tidigare inte varit så framåtsyftande, lärarna ägnade mesta tiden åt att berätta vad barnen lärt sig under året och gick sedan snabbt igenom vad de kunde förbättra. Mot detta invänder de lärare vi intervjuar och menar sig ha arbetat framåtsyftande även tidigare.

A: Man tar en snabbis om nuläget och sen ser man till målen, vad ska vi förbättra. Det är ju det vi diskuterat mest.

B: Det håller jag inte med om, vi har alltid tittat framåt. Hur skulle det bli annars?

Lärarna säger att de har skickat hem underlag i förväg för ifyllande och genomläsande även tidigare, A. nämner dock senare under intervjun att hon denna gång bortsett från elevenkäten och istället suttit med eleverna en stund innan utvecklingssamtalen och gått igenom hur det gått för dem i de olika ämnena.

Ett av syftena med IUP enligt Allmänna råden är att öka insynen för föräldrarna. Lärarna har dock skilda åsikter om föräldraintresset och delaktigheten ökat eller ej.

A: Det inte är någon skillnad alls.

B: Nej det ... eller jo förresten, det är nog så att i och med alla samtal och veckodagboken så vet i alla fall föräldrarna mer vad som händer i skolan.

De andra två lärarna har först svårt att säga om det är någon skillnad och tänker på tiden före och efter den nya IUP:n visar det sig, men när vi frågar om de sett någon skillnad mellan nu och när IUP infördes första gången så tror de nog det och framför allt på senare tid. C. säger att hon upplever att föräldrarna nu är mer medvetna om att de är delaktiga i sitt barns lärande och att de också förstår att man arbetar med individuella mål för varje barn.

C: Det blir tydligare för föräldrarna och så ser de vad de behöver hjälp med. Det här målet har vi nått, det här ska vi sträva mot och det här ska vi kunna.

Vi pratade om elevernas medvetenhet om målen, om den ökat eller ej. Lärarna tycker att efter utvecklingssamtal eller andra samtal där målen diskuterats så är eleverna medvetna om dem. Men, när en lång tid gått så glöms ofta målen bort och lärarna måste påminna om dem.

A: Ja... Men efter sommarlovet, i början av höstterminen skriver jag upp målen på ett papper så de kommer ihåg... efter sommaren har de ofta glömt.

D: Barnet vet vilka mål de har i matematik, svenska och engelska – i alla fall treans mål.

D säger vidare att när eleverna hade ”ballongpapperet”, ett papper med målen för svenska där eleverna kunde fylla olika delar av ballongen när de uppnått olika mål, var de mer intresserade. Kanske för att de var mer konkreta och lättförståeliga än den nya blanketten med kryssfrågor.

Lärarna tycker att IUP bidrar till att barnen tar ansvar och får ett ökat medvetande om sitt lärande och tror att det beror på att man diskuterat fram vad de ska förbättra och skrivit ner det på papper.

A: Ja, det tror jag, då har man diskuterat fram det, det finns på papper. Ja det tror jag, de blir mer medvetna.

C: Många kämpar och kämpar och tänker att det har vi kommit överens om, så det måste jag göra.

IUP:s innehåll

Ett av syftena med IUP är att lärare i skolan rekommenderas att utifrån elevens starka sidor utforma kortsiktiga och långsiktiga mål så eleven kan nå de mål att sträva mot som står i Lpo 94. I intervjun med kommunens utredare framkom att kommunen i sin mall formulerat att ”De ska vara en beskrivning av hur barnet utvecklas i förhållande till målen i alla sexton ämnen som finns i grundskolan”. Samtliga lärare ansåg att det är mycket svårt att hinna med alla de sexton ämnen. Vi frågar om de arbetar med alla ämnen eller fokuserar mest på matte, svenska och engelska.

C: Ja, det har jag helt klart gjort. Det är läsning och matte. Och i engelska har jag inte kuggat någon.

I de övriga ämnen kontrollerar hon bara att eleverna uppnår vad som är gemensamma mål för en elev i tredje klass enligt skolans arbetsplan. Hon tror dock att den som har en fjärde- och femteklass måste ha individuella mål i alla ämnen.

B: Det fungerar inte för alla ämnen då jag har en årskurs två och det är svårt med målen då. Jag kan ju inte skriva upp alla delmål de nått, men inte heller alla delmål som de inte nått.

Hon syftar på att man kan skriva egna kommentarer under rutorna på IUP-blanketterna, där man kan kryssa i om eleverna nått ett mål eller ett delmål. Vi tolkar det som att hon menar att det är ett alldeles för omfattande arbete när de går i tvåan och har så långt kvar till det slutliga målet i femman.

A: Förut var det mer en allmän bedömning, inte så här detaljerat ämne för ämne. Nu känns det mer som högstadiet. Vi kanske inte ens jobbar så att nu har vi historia och sen har vi något annat. Vi kanske mer väver in andra ämnen och så där.

Bägge tycker att IUP:n är svår att använda för de yngre barnen då det bara finns uppnåendemål för årskurs fem

A: ... för det känns ju som det bara är årskurs 5 mål. Det är ju inte många elever som når dem med en gång, en etta t.ex. Om man t.ex. skriver ett strävansmål som mål så ska man ju inte behöva skriva ett åtgärdsprogram för det...

B: Jag ser inte hur det skulle kunna fungera, tänk på att jag har en årskurs 2 och det är ganska otydligt vilka mål som finns i alla ämnen för alla årskurser.

C säger att hon använt sig av individuella utvecklingsplaner i ca 8-9 år, d v s redan innan kommunen introducerade arbetssättet. I den har alla barn haft individuella mål som varit framåtsyftande. Ibland har de varit tagna ur målen för årskurs tre som finns i skolans lokala arbetsplan men för elever som hunnit längre har hon tittat på femmans kunskapsmål och i sällsynta fall även strävansmål. Hon exemplifierar med att berätta att en elev i hennes tredjeklass redan nu får skriva en kapitelbok eftersom han är så duktig på att skriva. Men det bara är i undantagsfall hon behöver titta på strävansmålen.

Användandet av IUP och dokumentation

En stor del av arbetet med IUP innebär dokumentation av elevernas utveckling för att ha som underlag vid utvecklingssamtal. Samtliga lärare dokumenterar elevernas framsteg i de olika ämnena på liknande sätt. Främst sker det genom prov i form av diagnoser och

tester som LUS, SUS, DLS och ämnesprov. A och B använder sig också av portfolio eller mapp där de stoppar in vissa saker som barnen gör

B: Förutom portfolion så noterar jag i min kalender läxor och diagnoser. Sen har vi hemskrivningsboken som blir som en portfolio. Jag arbetar ganska ihärdigt med LUS också.

Andra sätt att följa upp barnens kunskaper är skriftliga frågor efter genomgångar, genom att gå runt och prata och se hur det går och ta del av deras arbetsböcker. A använder sig av skoldagbok som hon tycker är ett jättebra redskap mellan hem, skola och föräldrar för de barn som är duktiga. För några av eleverna som inte har kommit så långt i sin mognadsprocess så fungerar den mer som en reflektionsbok. Genom att de skriver ner vad som hänt under en vecka så förbättras deras minne och saker som glömts bort kommer kanske upp till ytan igen.

I allmänhet används materialet mest inför utvecklingssamtalet även om D uppger att hon använder materialet kontinuerligt.

D: Vi följer upp varje vecka med deras mål. De målen har vi kommit fram till vid utvecklingssamtalet.

Vi frågar A om hon använder sig av de individuella målen kontinuerligt och regelbundet mellan utvecklingssamtalen, t ex i form av IUP-bok eller liknande.

A: Jo vi har ju det också... Men det är ju så svårt att komma ihåg den... att det blir kontinuerligt för det är ju tanken, för de ska ju välja ut det som de är extra nöjda med och sätta in där. Och efter en månad kommer vi på att vi glömt att göra det... det blir stressigt då.

Inställning till kommunens underlag och styrning

En del i vår undersökning är att ta reda på hur lärare ställer sig till kommunens centralt utformade IUP. Lärare D. är den enda som tycker det är bra att alla sexton målen är med i IUP:n.

D: Det sätter ju igång lite tankar om vad det är för något och det är bra att få gå igenom allt, så att föräldrarna känner till vad det är för något vi jobbar med. Men jag tycker att underlaget kunde vara annorlunda och enklare utformat.

Alla lärarna tycker att det är alldeles för mycket papper.

C: Nej, det blev för mycket... Det här är klasslärarens. Jag tog den också och tänkte oj vad mycket papper... men sen kom vi överens om att bara ta den här, vad jag som pedagog och skolan kan göra så att han klarar sina mål, vilka uppgifter jag kan fixa.

Hon berättar att några lärare gemensamt beslutat att helt enkelt skala bort en del av kommunens underlag och bara skickat hem några av dem. Själva IUP-blanketten fyller de i tillsammans med elev och förälder under utvecklingssamtalet.

D: Jag tycker däremot att det var väldigt mycket papper, mycket samtalsunderlag, väldigt abstrakt för barnen att fylla i när de går trean. Det är inte många som fyllt i. Mycket tid gick åt vid utvecklingssamtalet att gå igenom det som de skulle ha fyllt i hemma.

A: Elevutvärderingen har jag faktiskt struntat i ... då skulle vi sitta kanske en timme och prata igenom vartenda ämne. Det kändes alldeles för tidskrävande.

Hon tror sig i stället kunna använda den under det nya läsåret och kryssa i nådda mål vartefter de blir uppnådda. B. och C. använder materialet som det är.

Lärarna uttrycker ändå att de är i stort sett positiva till IUP-underlagen. De säger att IUP-blanketten är bra, medan de är tveksamma till underlagen till utvecklingsamtalen.

C: Ja, jag tyckte den var jättebra, jag är jättenöjd. Men den man skickade hem var lite, kanske...

B: Det är lite av ett dubbeljobb att fylla i de olika blanketterna eftersom det är samma sak man skriver på flera ställen jag skulle vilja att man förenklade blanketterna något.

När vi frågar varför hon inte gör det själv svarar hon:

B: Nej det går inte, vi får inte ändra något, bara lägga till, det är absolut förbjudet att ändra i underlagen. Nej, det sa kommunens representant när han var här, klart och tydligt. Vi måste använda de här.

Lärarna tror dock att det blir bättre när allt ligger på nätet som avsikten är. Ett problem nu har varit att föräldrarna inte har kommit åt målen för alla ämnen i förväg då de inte finns på nätet. Det har lärarna nu löst genom att skicka hem målen skriftligt till föräldrarna, men åtminstone C. har bara valt ut huvudämnena svenska och matematik

C: I svenska och matte har jag skickat, men alla andra ämnen har de inte fått. Då har jag skrivit underlag saknas...

Alla säger att de sociala målen saknas. Alla utom en skola har själva lagt till sociala mål på något sätt i underlagen.

A: Vi tycker att det är en förutsättning att barnen mår bra, att de fungerar i grupp och är bra kompis för att kunna nå målen. Det är jätteviktigt.

En hel del föräldrar har också uttryckt frustration över underlagen, säger lärarna.

A: Föräldrar tycker att föräldrablanketten är tråkig och precis samma sak som de fyller i på föräldraenkäten som går ut varje år från Kommunen. Den handlar mest om de känner till målen. En del föräldrar har uttryckt att den inte är så framåtsträvande för eleven utan mer en utvärdering av lärarnas jobb och vad man som förälder vet.

B: En förälder ringde kommunen och påpekade att hon tyckte det var synd att de (föräldrarna) skulle hjälpa kommunen att höja sin status och att det var en helt onödig blankett hon skulle fylla i. Föräldrarna saknade den vanliga blanketten som gör att de får sitta med sitt barn och prata om hur det går i skolan.

D: Många tyckte att det var helt onödig tid som lades ner.

Lärare C menar att en positiv sak med den nya blanketten är att den är bättre för att där framgår tydligt vem som gör vad, vad som görs i skolan, vad föräldrarna kan hjälpa till med och vad eleven själv kan ansvara för.

C: Och sen tar vi vem tar ansvaret, den biten är bättre här, den biten att föräldrarna är aktiva, det här sköter vi i skolan, det här gör vi hemma, det här är barnets ansvar. Det är tydligare.

Samtliga lärare utom B uppger att det är svårt att hinna med så bra som man vill med IUP-arbetet. B förklarar att det inte är så tidskrävande för henne eftersom hon genom en

överenskommelse med rektorn och sitt arbetslag inte har några håltimmar för att hon har en så stor klass, 31 elever. Hon har i stället två timmar sammanhängande till planering då hon hinner med IUP-arbetet.

Vi frågar lärarna om de vet varför kommunen reviderade sin tidigare IUP.

C: Det är den här synvändan, man ska satsa på kunskapsmålen, eftersom vi legat så dåligt till.

Förutsättningar för att arbeta med IUP

Vi ville undersöka vilka förutsättningar lärarna hade fått innan de började arbeta med IUP. Ingen av lärarna hade fått någon direkt utbildning, två av lärarna hade dock fått gå en dagsutbildning för hur IUP:n fungerade digitalt

A: Vi fick en utbildning bara i hur vi skulle använda nätet.

C: Jag vet inte... men kanske... ja, jag tror att vi kan ha fått det i samband med att vi fick en genomgång i portfolio...

D: Inför förra omgångens införande av IUP var det inte direkt några direktiv om hur de exakt skulle se ut, men så fick skolan, via kommunen, en kurs/utbildning i vad dokumenten skulle innehålla.

Alla lärarna uppger att de pratar mycket om IUP på skolan, kollegor emellan och i arbetslagen. Det är mest sakfrågor de pratar om

A: Nu är det ju mest varför det står och inte det, vad som menas och så där, men det blir väl bättre med tiden...

D: Vad man kan skriva om så det inte blir kränkande och så pratar man om målen.

A och B: Det har öppnat upp en diskussion om vad strävansmålen är.

Lärare A frågade kommunens representant varför man inte gått ut på fältet innan man satte igång och arbetade fram en ny IUP. Hon fick då till svar att det skulle det skulle ha blivit för många olika åsikter. Kommunens representant menade, sa hon, att han inte hört något negativt av någon tidigare.

A: Vi vet ju att det är flera från oss som har mailat honom och frågat och de har ju inte ens fått svar. Men han tog med sig lite efter mötet som han var här på, så blir det nog lite ändringar.

En första förståelse efter att vi har tagit del av enkätsvar och intervjuer

Det allmänna intryck vi fick efter att ha tittat igenom enkätsvaren och genomfört intervjuerna var att lärarna var positiva till en centralt utformad IUP.

När det gäller hur lärarna uppfattar syftet med IUP och vad den ska innehålla tyckte vi oss se att:

- Föräldrarna verkade inte vara mer intresserade och delaktiga än tidigare.

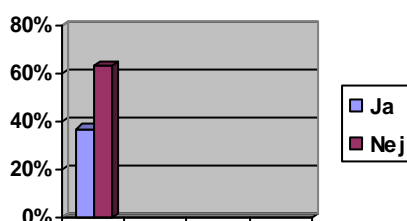
- Elevernas intresse och inflytande hade inte påverkats nämnvärt.
- Elevernas måluppfyllelse hade ökat.
- Matematik, svenska och engelska samt de sociala målen prioriteras

Förändrad förståelse efter detaljgranskning och bearbetning

Efter att ha bearbetat enkätsvaren och intervjuerna och tittat på dem från olika håll hade vi fått en delvis ändrad syn på vad som egentligen framkommit.

Lärarna är inte riktigt nöjda med en centralt utformad IUP trots att enkäten tyder på det, se fig. 4. De som i intervjuerna anger att de är mest nöjda är också de som har tagit bort vissa delar i kommunens underlag.

Fig. 4. Vill du själv utforma din IUP?

- Föräldrarnas intresse och inflytande har ökat, om än inte den omfattning som stat och kommun hoppats på, se fig. 5-6

Fig. 5. Har föräldrarnas intresse ökat sedan IUP infördes?

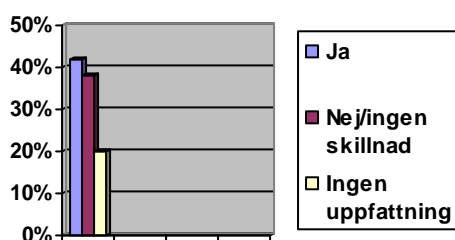
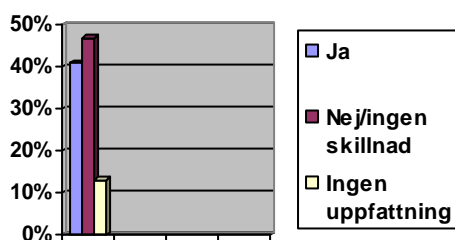

Fig. 6. Har föräldrarnas delaktighet ökat sedan IUP infördes?

- Elevernas ansvar och inflytande har ökat, se fig. 7-8

Fig. 7. Har elevernas inflytande över sitt lärande ökat sedan IUP infördes?

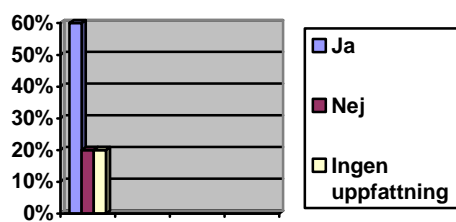

Fig. 8. Har elevernas ansvar över sitt lärande ökat sedan IUP infördes?

- Elevernas måluppfyllelse har ökat enligt lärarna, se fig. 9, men i intervjuerna framkommer att det är nästan enbart de tre ämnena matematik, svenska och engelska som man individuellt följer upp. Man dokumenterar mest genom prov och tester.

Fig. 9. Har måluppfyllelsen ökat sedan IUP infördes?

- Matematik, svenska och engelska samt de sociala målen är viktiga. Lärarna tycker det är svårt att följa upp de övriga kunskapsmålen.

Analys

I vår analys tar vi upp det väsentligaste som framkommit i enkätsvaren och de uttalanden som lärarna gör i våra intervjuer. Vi relaterar detta sedan till vad som framkommit i tidigare forskning och undersökningar. Främst utgår vi från intervjuerna eftersom de gav mer ingående svar. Vidare försöker vi förstå om lärarnas uppfattning överensstämmer med myndigheternas syfte med IUP och när skillnader uppstår använder vi ramfaktorteorin för att förklara hur och var sådana uppkommit.

Lärarna och syftet

Det främsta syftet med individuella utvecklingsplaner är enligt lärarna att man ska kunna se elevernas utveckling och få möjlighet att stämma av, primärt mot uppnåendemålen, och öka måluppfyllelsen. Det överensstämmer med vad Wennbo kom fram till när hon intervjuade skolledningspersonal i sin undersökning. Skolledarna ansåg att ett av syften är att lärarna får en bättre inblick i elevernas lärande och utveckling. Elfström anser i sin studie att ett annat syfte med IUP är att underlätta så att elever går ut grundskolan med godkända betyg. Lärarna i vår undersökning verkar inte se så långsiktigt på IUP. Ett annat skäl lärarna uppger är att det är lättare att uppmärksamma svaga elever tidigare, men IUP är också bra för de elever som har kommit längre och synliggör dessa. Detta överensstämmer med vad expertgruppen tyckte som av regeringen hade i uppgift att se över vilka insatser som behövde göras för att fler elever skulle nå målen.

Att kravet på individuell dokumentation enbart finns för elever i behov av särskilt stöd kan ifrågasättas. Syftet med upprättande av åtgärdsprogram är naturligtvis att planera elevens utbildning på sådant sätt att förutsättningarna för lärandet optimeras. Detta borde vara en utgångspunkt för arbetet med alla elever.⁵²

Lärarna anser också att det blir tydligare vad eleverna själva ska träna på hemma och vad som görs i skolan. På frågan om eleverna är medvetna om sina individuella mål så anger över hälften av de intervjuade lärarna att så är fallet. Men det framgår att det är lätt att målen faller i glömska mellan utvecklingssamtalen. Tre av lärarna säger att eleverna vet vilka mål de har i matematik, svenska och engelska. Detta anser vi visar på en stor skillnad mellan formuleringsarenan och realiseringsarenan. Formuleringsarenan är i detta fall både stat och kommun. I allmänna råden står det: ”Den individuella utvecklingsplanen ska utgå från var eleven befinner sig i förhållande till läroplanens och kursplanernas mål.”⁵³ Detta tolkar vi som att de menar alla ämnen som ingår i kursplanerna. Kommunen såg vid sin kartläggning av skolan att ”Vissa klasser undervisades inte ens i alla ämnen som kursplanen föreskriver.”⁵⁴ och kritiserar också

⁵² Utbildningsdepartementet, 2001, *Elevens framgång och elevens ansvar*, sid. 30.

⁵³ Skolverket, 2005, *Allmänna råden*, sid. 14.

⁵⁴ X Kommun, *Lusten att lära och åter till kunskapen. Om skolutveckling i X Kommun*, sid. 9.

sig själv för det eftersom man bara tagit upp dessa tre ämnen i den tidigare centralt utformade IUP. Att fokusera så mycket på baskunskaper menar Andy Hargreaves kan förbättra grundläggande färdigheter på kort sikt men samtidigt göra att utrymmet minskas för andra ämnen. Ämnen som ger övning till kritiskt tänkande, skapande och praktisk tillämpning av kunskap som han menar är nödvändigt för medborgare i kunskapssamhället.⁵⁵ De tre lärarna som bara arbetar med de tre basämnena matematik, svenska och engelska i sin IUP menar att det är för tidskrävande att skriva upp alla delmål samt svårt att arbeta mot uppnåendemålen för årskurs fem när man har de lägre årskurserna.

Vallberg Roth och Månsson varnar för att det egentligen inte finns någon valfrihet när det gäller vilka mål som ska nås utan istället kan elever möjligen välja på vilket sätt de ska nå de gemensamma målen. Karin Wennbo anser att det finns vissa risker att ansvaret för måluppfyllelsen läggs på elev och förälder. När vi frågade om föräldrarna så säger lärarna att IUP underlättar många gånger också för föräldrarna. 40 % av de 32 lärarna anser att föräldrarnas intresse och inflytande har ökat (se fig. 5 och 6). Både kommun och stat har ett ökat föräldrainflytande som mål för IUP. Wallberg Roth och Månsson ifrågasätter hur stort inflytande föräldrarna egentligen har i IUP-processen, när de *måste* acceptera att deras barn omfattas av en IUP. Johan Hofvendahl skriver i en artikel att föräldrar sällan har så mycket att säga till om vid till exempel upprättandet av de individuella målen vid utvecklingssamtalet. Ofta har samtalet en karaktär av ett skriftligt informationssamtal⁵⁶ där olika lärare i förväg talat om vad eleven bör utveckla. Föräldern i sin tur har innan samtalet fyllt i en i förväg utskickad blankett. Hofvendahl menar att läraren sitter inne med ett slags åsiktsfacit⁵⁷, när allt är som läraren tyckt utvecklas detta inte närmare, men om elevens blankett däremot skiljer sig så blir det ofta det som läraren ansett som får gälla. Vi anser att den ökning på 40 % som lärarna angett när det gäller föräldrarnas inflytande i enkätfrågorna inte riktigt motsvarade den ökning som vi tror att stat och kommunen förväntat sig. Därför frågade vi de lärarna som vi intervjuade lite närmare vad de egentligen ansåg. Tre av lärarna ansåg att föräldrarnas inflytande ökat medan en lärare först svarade nej men sedan ändrade sig och menade att IUP i samverkan med andra faktorer ökat föräldrarnas insyn.

Nej det...eller jo föresten, det är nog så att i och med alla samtal och veckodagboken så vet i alla fall föräldrarna mer vad som händer i skolan. Någon gång så sa jag vid ett föräldramöte att jag var så glad över att alla föräldrar läste med sina barn hemma och att det var därför eleverna var så bra läsare och det tror jag inte man gjorde förr.

Detta tror vi kan vara en orsak till det låga resultatet. Lärarna ser att det kan finnas andra saker än IUP som bidrar till föräldraintresse och engagemang.

Över hälften av lärarna är positiva (se fig. 7 och 8) till att elevernas engagemang och ansvar har ökat. De intervjuade lärarna anger att de ser att eleverna känner sig ansvariga för att de gör vad som överenskommits vid samtalen.

⁵⁵ Hargreaves Andy, 2004, *Läraren i kunskapssamhället*, sid. 223.

⁵⁶ Hofvendahl J, 2006, *Skolans kontrollregim "Förpapprade samtal"*, sid. 94.

⁵⁷ Hofvendahl J, 2006, *Skolans kontrollregim "Förpapprade samtal"*, sid. 90.

Lärarna och innehållet

Samtliga lärare saknar de sociala målen i kommunens IUP och tre av skolorna i undersökningen har lagt till dessa. I de allmänna råden behandlas på två olika ställen vilken typ av utveckling en elevs IUP kan eller ska innehålla:

Individuella utvecklingsplaner kan utgå från några övergripande målområden i läroplanen, som t.ex. kunskapsutveckling och social utveckling.⁵⁸

Skolan ska ha underlag för att kunna informera elev och vårdnadshavare om varje elevs kunskapsmässiga och sociala utveckling.⁵⁹

I den ena formuleringen finns ordet kan och i den andra formuleringen finns ordet ska. Detta anser vi kan ge upphov till olika uppfattningar om vad som egentligen gäller och kanske har dessa motstridiga formuleringar bidragit till den förvirring som råder beträffande de sociala målen. Kommunen har medvetet tagit bort de sociala målen i den nya IUP:n efter att man hamnat sist i listan över länets betygsresultat i skolorna och vid efterföljande kartläggning funnit att man haft för starkt fokus på de sociala målen, framför allt personlighetsmålen. Därför har kommunen nu satt kunskapsmålen främst. Förvaltningens representant menar att det barn som känner sig tryggt i skolan och lyckas med skolarbetet utvecklas också socialt av bara farten. Han säger vidare att eftersom man kan se barn som fungerar i ett klassrum och inte i annat, så är det lärandemiljön man ska åtgärda, inte barnet. Lärarna anser dock att den sociala utvecklingen är viktig för att eleverna ska nå de uppsatta målen. Vi tror att de menar att barn måste känna sig trygga och fungera väl socialt och i gruppen innan de kan ta in kunskaper. Här kan vi se ett gap mellan en av aktörerna på formuleringsarenan och realiseringsarenan - mellan kommun och lärare. Vi ser däremot en harmoni mellan Skolverket och lärarna.

Lärarnas användning och dokumentation

Staten menar i de allmänna råden att IUP ska bli ett levande dokument också mellan utvecklingssamtalen. ”Därför menar Myndigheten för skolutveckling att den individuella utvecklingsplanen måste användas i det dagliga arbetet och i samtalen med eleven samt revideras kontinuerligt⁶⁰. Vi såg dock att de flesta lärarna använde IUP enbart inför och vid utvecklingssamtalen, även om några uppgav att de utvärderade de individuella målen kontinuerligt. Regeringens expertgrupp pekar på vilken dokumentation som kan ingå i en individuell utvecklingsplan och säger i samband med detta att IUP måste processas i det vardagliga arbetet. Vi har inte upptäckt att kommunen som processar och tolkar statens intentioner angett att IUP också ska användas kontinuerligt mellan utvecklingssamtalen.⁶¹ Här ser vi ytterligare ett fall där

⁵⁸ Skolverket, 2005, *Allmänna råden*, sid. 14.

⁵⁹ Skolverket, 2005, *Allmänna råden*, sid. 10.

⁶⁰ Myndigheten för skolutveckling, 2004, *Yttrande 2004-10-01*, sid. 1.

⁶¹ Utbildningsdepartementet, 2001, *Elevens framgång – Skolans ansvar*, sid. 38.

det finns en skillnad mellan formuleringsarenan och realiseringsarenan. Skall man tolka det som om man bara behöver dokumentera elevernas resultat på olika prov och diagnoser eller är det att man hela tiden ska hålla de individuella målen vid liv för eleven?

Lärarna och styrningen

Innan vi påbörjade vår undersökning om IUP så trodde vi att merparten av lärarna skulle vara negativt inställda till den centralt utformade IUP och blev därför förvånade när vi i enkätundersökningen såg att bara 38 % ville utforma sin egen IUP, se fig. 4. Men vid intervjuerna med lärarna så upptäckte vi att två av de fyra lärarna tagit bort vissa delar av elevernas underlag och att det var dessa lärare som var mest positiva till kommunens IUP. De andra lärarna hade använt alla delar av materialet, men var mycket kritiska till dess utformning. Samtliga lärare tyckte att det var alldeles för mycket papper. Johan Hofvendahl lanserar i sin artikel begreppet ”förpapprade samtal” och syftar på att det som tidigare ofta var en dialog mellan elev, förälder och lärare nu istället blivit en jämförelse mellan olika papper⁶². En av lärarna poängterade att hon inte kände att hon hade tid att utforma en egen IUP så tidsaspekten kan vara en faktor som påverkar lärarnas inställning. Det tyder på att lärarna är positiva till att få ett färdigt material eftersom de inte har tid att själva sitta ner och formulera egna IUP-underlag.

Skola IV skiljer sig väsentligt mot övriga skolor. Där kan vi se att alla som svarat på enkäten var positiva i samtliga delar. Detta beror möjligen på att personalen tillsammans infört den. De hade redan gjort ett stort arbete med att välja ut en passande IUP och de hade också implementerat den på skolan. Alla som svarat på enkäten anger att de fått utbildning, de vet varför IUP införts och de känner till de allmänna råden.

Varför har då kommunen utformat en central IUP? Regeringens expertgrupp menar att det är skolan som ska utforma de individuella utvecklingsplanerna.⁶³ Lärarna i Björkhaga skola beskriver i en artikel hur de kände att de var tvungna att kompromissa med sig själva när de använde en i förväg utformad IUP-mall.⁶⁴ Är det möjligen så som Olof Wennås skriver: ”... om skolans politiskt ansvariga i stat och kommun märker att målen inte nås, eller att verksamheten inte utvecklas i målens riktning, då måste de ingripa och korrigera färdriktningen.”⁶⁵ Barn- och utbildningsförvaltningen skriver att när de efter sin kartläggning insåg att det dåliga resultatet i skolorna inte berodde på eleverna utan på verksamheten och på lärandemiljön, förstod förvaltningen att de måste göra något. När man presenterade resultatet i olika dialogmöten så var det några lärare som kände sig ifrågasatta men de flesta var tacksamma att äntligen få stanna upp och få möjlighet att reflektera.⁶⁶

⁶² Hofvendahl Johan, 2006, *Skolans kontrollregim. Förpapprade samtal och talande papper*, sid. 77.

⁶³ Utbildningsdepartementet, 2001, *Elevens framgång – Skolans ansvar*, sid. 39.

⁶⁴ Jacobsson Eva, 2006, ”Egen IUP bättre än färdiga blanketter”, *Lärarnas tidning nr 8*, sid. 10.

⁶⁵ Wennås Olof, 1994, *Så styr vi vår skola*, sid. 76.

⁶⁶ X-Kommun, *Lusten att lära och åter till kunskapen*, sid. 14.

Lärarna och förutsättningarna

Av de 32 lärarna var en fjärdedel negativa till införandet av IUP. Majoriteten av de negativa lärarna uppgav att de inte tagit del av de allmänna råden och inte heller vet varför IUP införts. De anser också att varken föräldrars eller elevers inflytande och måluppfyllelse ökat. Detta kan vi koppla till det Olof Wennås skriver; att många skolledare, lärare och skolpolitiker har otillräckliga kunskaper om de djupare liggande motiven till varför skolreformer har genomförts och varför skolsystemet har utformats på ett bestämt sätt. Wennås anser att detta är ett stort hinder för en väl fungerande målstyrning.⁶⁷ Mona Bergman som varit med om att utforma de allmänna råden vid Skolverket säger att hon hoppas att de allmänna råden kan utgöra ett verkligt stöd för lärarna i deras arbete med IUP och utvecklingssamtal.⁶⁸ Av detta får vi intrycket att det är värt att satsa på fortbildning om IUP och dess syfte. Bergman menar vidare att det är viktigt att lärare får tid och möjlighet att diskutera och forma en gemensam syn på kunskap, vilket också Andy Hargreaves anser är en nyckelkomponent i kunskapsbaserade organisationer⁶⁹. Klyftan som här finns mellan formuleringsarenan och realiseringsarenan kan delvis bestå i brist på utbildning.

En annan gemensam faktor som vi såg för de negativa lärarna, var att merparten av dem uppgett att de använt IUP mindre än ett år, trots att de alla arbetat på skolorna länge. Vi funderar över varför de inte använt sig av IUP tidigare? En tolkning kan vara att många av lärarna var nöjda med de verktyg de redan använt sig av och insåg inte att IUP skulle kunna underlätta kommunikationen mellan lärare, elever, föräldrar och skolor. Några andra lärare i vår undersökning poängterade vikten av att samtliga lärare använder liknande former av IUP. Kanske är vissa lärare vana att arbeta enskilt och har då svårt att se några fördelar med att byta ut ett system som fungerat väl i många år.

Diskussion

Vår uppfattning är att stat och kommun menar att alla grundskolans 16 ämnen ska ingå i den individuella utvecklingsplanen. Men i realiteten verkar det svårt att uppfylla det syftet på grund av att tidsramar begränsar och delmål saknas. Lärarna säger att det inte finns gemensamma, väl fungerande rutiner för hur man kan arbeta mot olika delmål för t.ex. de lägre årskurserna. En av lärarna menar att det är svårt att följa upp ämnen när man arbetar tematiskt. Vi ifrågasätter om det verkligen behöver vara så. Om man planerar ett tema så bör väl läraren titta på vilka ämnen som ingår och därigenom se vilka mål som ska uppnås. Om arbetslaget tar fram olika delmål som ska ingå i de olika årskurserna kommer lärarna kunna se om eleverna nått de olika målen. De elever som

⁶⁷ Wennås Olof, 1994, *Så styr vi vår skola*, sid. 75.

⁶⁸ Moreau Helena, 2005, *Grundskoletidningen, Utan spaning ingen aning*, sid. 5.

⁶⁹ Hargreaves Andy, 2004, *Läraren i kunskapssamhället*, sid. 147.

inte nått ända fram, behöver alltså få vidare kunskaper för att till slut nå det uppsatta målet. Vi anser att det är av största vikt att tid avsätts i skolorna för ett sådant arbete.

Vidare kan diskuteras vad det är som ska dokumenteras och följas upp. Ska bara elevens resultat på olika prov samt vilket LUS-steg eleven ligger på synliggöras? Vi håller med Hargreaves i hans åsikter att det är viktigt att inte bara prestationerna i baskunskaper synliggörs. Det är också viktigt att färdigheter som behövs för att kunna kritiskt granska, ta ställning samt kunna dra slutsatser får utrymme så att samhället får de medborgare de vill ha.

En annan stor skillnad fann vi när vi analyserade i vilken grad föräldrarnas intresse och delaktighet påverkats. Stat och kommun hade som syfte att föräldrarna skulle få en ökad insyn och delaktighet i skolan. Lärarna verkar inte ha uppfattat detta som ett prioriterat syfte och arbetar förmodligen inte aktivt med detta. Troligen är det så att dagens föräldrar ofta upplevt en annan typ av skola, utan föräldrainsflytande. Det kommer därför att ta tid innan ett nytt synsätt befästs.

Den tredje skillnaden gäller de sociala målen vara eller icke vara. I Skolverkets Allmänna råd framgår det, om än något otydligt, att elevens sociala utveckling ska finnas med i IUP. Kommunen gör dock en justering som bättre passar deras syfte att höja måluppfyllelsen för eleverna och öka andelen elever som når godkänt i årskurs nio. Tvärtemot vad kommunen förordar menar lärarna att den sociala utvecklingen är viktig och en förutsättning för att eleverna ska kunna nå målen. Här menar vi att teorin krockar med verkligheten. Kommunen har ett perspektiv och lärarna har ett annat perspektiv. Det är svårt för oss att bedöma vad som är rätt eller fel, detta behöver nog diskuteras så att kommun och skola kan komma fram till en gemensam syn.

Den sista skillnaden fann vi när det gäller när och hur IUP används i verksamheten. Statens syfte är att den används kontinuerligt under hela läsåret medan både kommun och de flesta lärare anser att den i huvudsak används inför och vid utvecklingssamtal. I det här fallet kan vi se att det kan vara en brist i kommunikationen eller en otydlighet i formuleringen. Vår uppfattning är att IUP är ett pedagogiskt verktyg som ska användas regelbundet, också mellan utvecklingssamtalen för att det ska bli ett levande dokument och ge de resultat som eftersträvas.

Vårt syfte med undersökningen var att ta reda på hur lärarna uppfattar IUP och hur dessa uppfattningar förhåller sig till beslutfattarnas avsikt med införandet av IUP. Vi listade ett antal syften som finns i de Allmänna råden och använde oss av dessa när vi gjorde vår undersökning. Av dessa är det bara ett syfte som lärarna anger spontant när vi frågar dem vid intervjuerna; att se elevernas utveckling och möjlighet till måluppfyllelse. De övriga syftena säger de sig också se men först när vi frågar dem mer specifikt. Att det blir så tycker vi inte är så konstigt. Anledningen till att regeringen tillsatte en expertgrupp var just att få högre måluppfyllelse - men för att kunna nå dit behövs också andra syften.

Med hjälp av ramfaktorteorin kan vi se att flera av den individuella utvecklingsplanens syften går förlorad på vägen mellan formuleringsarenan och realiseringsarenan. Ibland är det nog den långa vägen emellan beslut och realisering som gör det, och ibland är det andra yttre betingelser som t.ex. tidsfaktorn eller avsaknaden av delmål som gör att olika syften inte uppfylls på det sätt som kanske var avsikten. Ibland är det nog

kommunpolitikernas prioriteringar som får gälla och ibland kan det helt enkelt vara så att en del lärare inte känner till det egentliga syftet med IUP.

Metoddiskussion

När vi påbörjade undersökningen hade vi uppfattningen att kommunen infört IUP under 2006 i och med att de nya underlagen till IUP och utvecklingssamtal skickats ut. Under intervjuerna med pedagogerna så fick vi vetskap om att man redan tidigare hade haft en IUP, visserligen annorlunda utformad och med ett annat fokus, men trots allt en av kommunen framtagna IUP. Hade vi haft den vetskapen redan från början hade vi nog formulerat några av frågorna annorlunda. Vi hade som farhåga att det skulle bli svårt att få svar på vissa frågor eftersom vi antog att de inte hunnit se så många effekter av IUP:n än. Detta stämde inte, ibland hade vissa lärare svårt att dra sig till minnes hur det var innan införandet av IUP.

En begränsning i studien har varit att vi fick in så få enkätsvar, men genom att gruppera enkätsvaren på olika sätt så tycker vi ändå att vi fått intressanta infallsvinklar på varför lärarna tycker på ett speciellt sätt. Däremot förstod vi efter att ha tagit del av enkätsvaren att vissa frågor kunde vi ha preciserat bättre i stället för att bara ha ja och nej som svarsalternativ, t ex vad menar vi egentligen med utbildning.

Redan innan vi påbörjade intervjuerna var vi medvetna om att det skulle kunna bli så att bara de som var positiva till IUP ville ställa upp på intervjuerna. Det optimala hade varit om vi både fått positivt och negativt inställda lärare. Då hade vi dock behövt handplocka några som vi redan innan visste hade bestämda uppfattningar. Detta fungerade inte då vi inte hade kännedom om vilka värderingar lärarna hade om införandet av IUP.

Framtida undersökningar

Som vi nämnde tidigare i inledningen är denna undersökning baserad på vad lärare säger sig se och göra, inte vad de i verkligheten gör. En framtida större undersökning i ämnet skulle kunna vara att jämföra elevernas resultat innan införandet av IUP och resultatet efter. En sådan undersökning skulle också kunna gå ut på att observera och följa lärarnas arbete med IUP, se hur de dokumenterar elevernas utveckling och hur de använder sig av det som kommer fram vid utvecklingssamtalen i det dagliga arbetet. Ett annat område av intresse som vi inte berört här är hur elever och deras föräldrar uppfattar införande av de individuella utvecklingsplanerna.

Slutord

Vi är mycket nöjda med att vi valde detta ämne eftersom vi efter vår undersökning förstår hur komplicerat och komplext arbetet med individuella utvecklingsplaner är. Efter vår examination är införandet av IUP redan i full igång och eventuella

utbildningsdagar och diskussioner på skolorna har redan genomförts. Tack vare att vi nu själva har haft möjlighet att fördjupa oss i ämnet så känner vi oss väl förberedda att arbeta med IUP.

Vår förhoppning är att vi bidragit med en del tänkvärda reflektioner kring orsakerna till de skillnader som kan uppstå mellan beslut och verkställande.

Vi har lärt oss att det är viktigt att ställa upp och hjälpa lärarstudenter i deras arbete med sina uppsatser, vilket vi alltid kommer att tänka på i vår blivande roll som lärare.

Vi vill också tacka vår handledare Joakim Landahl för hans tålamod och goda råd under hela processen.

Källförteckning

Artiklar

Dahl, Moreau, Wretman (2005), Grundskoletidningen nr 6, Årgång 15 "Ledare", sid. 3.

Granath G, (2006), "Ensam har du ansvaret, Om utvecklingssamtal som disciplinärt maktmedel" Ord och Bild nr. 3-4, sid. 78-89.

Jacobsson E, (2006), "Egen IUP bättre än färdiga blanketter", Lärarnas tidning nr 8, sid. 10-12.

Moreau H, (2005), Grundskoletidningen nr 6, Årgång 15 "Utan spaning ingen aning", sid. 4-7.

Lundgren U.P, (1999), Pedagogisk forskning i Sverige, nr. 1. "Ramfaktorteori och praktisk utbildningsplanering"

Litteratur och publikationer

Bryman A, (1997) *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning*, Studentlitteratur, Lund

Eggeby E, Söderberg J, (1999), *Kvantitativa metoder*, Studentlitteratur, Lund

Eliasson A, (2006), *Kvantitativ metod från början*, Studentlitteratur, Lund

Elfström I, (2005), *Varför individuella utvecklingsplaner. En studie om ett nytt utvärderingsverktyg i förskolan*, Lärarhögskolan, Stockholm.

Gustavsson B, XX Kommuns rapport, (2006), *Lusten att lära & åter till kunskapen*.

Hargreaves A, (2005), *Läraren i kunskapssamhället – i osäkerhetens tidevarv*, Studentlitteratur, Lund.

Hofvendahl J, (2006), "Förpapprade samtal" i Forsberg och Wallin(red.), *Skolans kontrollregim – Ett kontraproduktivt system för styrning?*, HLS Förlag, Stockholm.

Holme I. M, Solvang B. K, (1997) *Forskningsmetodik. Om kvalitativa och kvalitativa metoder*, Studentlitteratur, Lund

Kvale S, (1997), *Den kvalitativa forskningsintervjun*, Studentlitteratur, Lund.

Key E, (1900/1996), *Barnets århundrade, Omläst hundra år senare med introduktion och kommentarer av Ola Stafseng*, Informationsförlaget, Stockholm.

Linde G, (2000), *Det ska ni veta. En introduktion till läroplansteori*, Studentlitteratur, Lund.

Lindesjö B & Lundgren U.P, (2000), *Utbildningsreformer och politisk styrning*, HLS Förlag, Stockholm.

Myndigheten för Skolutveckling, (2004), *Dnr 2003:251, Individuell planering och dokumentation i grundskolan.*

Myndigheter för Skolutveckling, *Yttrande (2004-10-01), Dnr 2004:462, Individuella utvecklingsplaner i grundskolan, särskolan, specialskolan och sameskolan, Snr U 2004/2868/S.*

Nytell H, (2006), *Från kvalitetsidé till kvalitetsregim - Om statlig styrning av skolan*, Uppsala studies in education No 114, Uppsala universitet, Stockholm.

Skolverket, *Lpo 94*, Punkt 2.4.

Skolverket, (2005), *Allmänna råd och kommentarer. Den individuella utvecklingsplanen*, Fritzes, Stockholm.

Utbildningsdepartementet Regeringskansliet, (2001), *Elevens framgång. Skolans ansvar*, Fritzes, Nordstedts AB, Stockholm.

Utbildningsdepartementet Regeringskansliet, SFS 2001:649. *Förordning om ändring i förordningen (SFS 1997:702) om kvalitetsredovisning inom skolväsendet.* Stockholm.

Wennbo K, Göteborg stad, Skolutvecklingsenheten, (2005), *Individuell planering, Ett led i en önskvärd pedagogisk utveckling? Möjligheter och konsekvenser av ökad individuell planering för eleven i skolan*, Stadskansliet, Göteborg.

Wennås O, (1994), *Så styr vi vår skola, Skolans nya ansvarsfördelning, ledning och styrning*, Förlagshuset Gothia, Göteborg.

Vallberg Roth & Månsson, (2005-10-22), *Individuella utvecklingsplaner som fenomen i tiden, samhället och skolan*, Vetenskapsrådet,
<http://racon.mah.se/Forsk.nfs/246edca7846ed6a3c1256bde001a8c9a/d17b2cc9d8a6cb91c1256d24003619b5?OpenDocument>

Österlind E, (1998), *Disciplinering via frihet*, Uppsala studies in education 75, Gotab, Stockholm.

Seminarier

Emsheimer P, Lärarhögskolan, (2007), *Seminarium om bearbetning 2007-04-11.*

Bilaga I

Resultat enkätfrågor till 4 skolor.

Fig. 1. Hur länge har du arbetat som lärare?

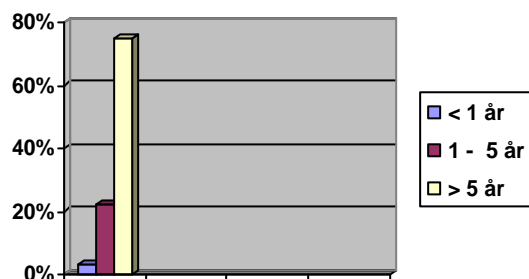

Fig. 2. Hur länge har du använt dig av IUP?

Fig. 3. Vem har utformat din IUP?

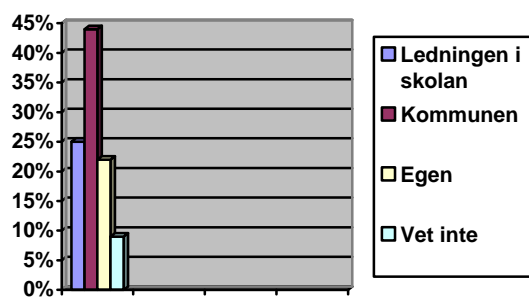

Fig. 4. Vill du själv utforma din IUP?

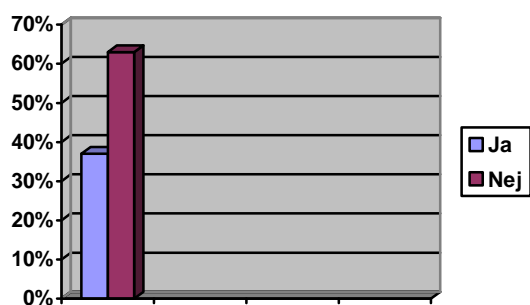

Fig. 5. Har föräldrarnas intresse ökat sedan IUP infördes?

Fig. 6. Har föräldrarnas delaktighet ökat sedan IUP infördes?

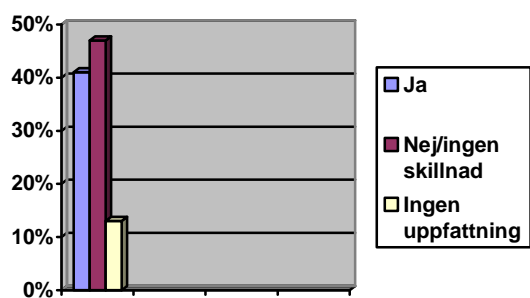

Fig. 7. Har elevernas inflytande över sitt lärande ökat sedan IUP infördes?

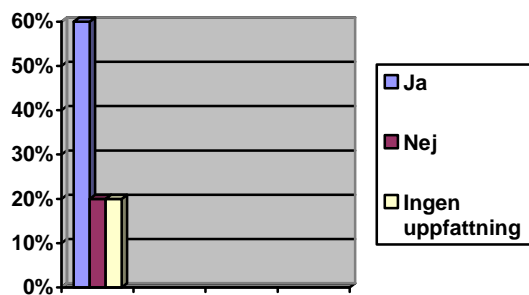

Fig. 8. Har elevernas ansvar över sitt lärande ökat sedan IUP infördes?

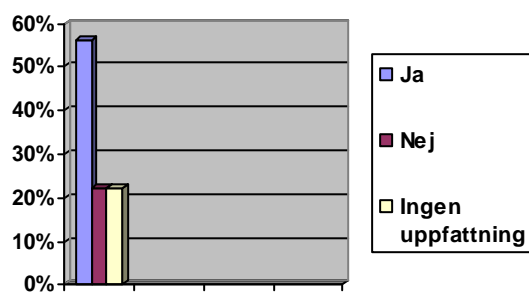

Fig. 9. Har måluppfyllelsen ökat sedan IUP infördes?

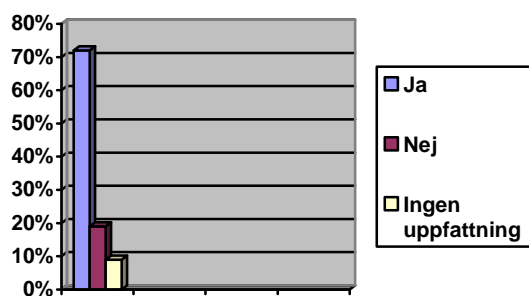

Fig. 10. Är du positiv eller negativ till att använda IUP?

Fig. 11. Har din undervisning påverkats av införandet av IUP?

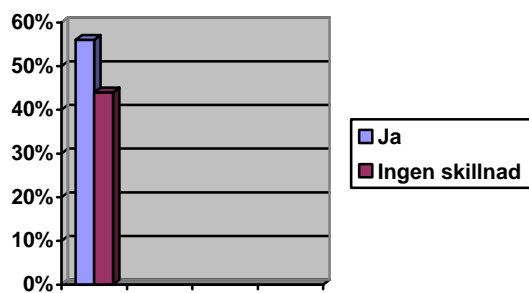

Fig. 12. Ser du på IUP som ett pedagogiskt verktyg?

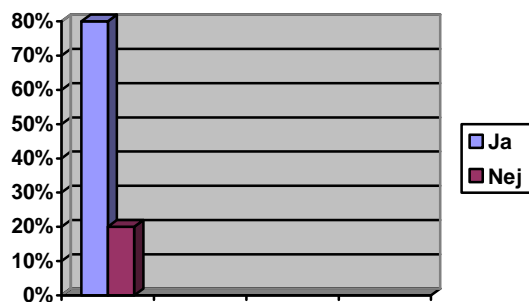

Fig. 13. Tycker du att IUP kan underlätta vid byte av skola eller klass?

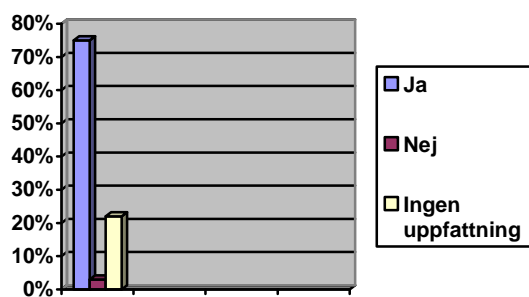

Fig. 14. Har du tagit del av de allmänna råden från Skolverket?

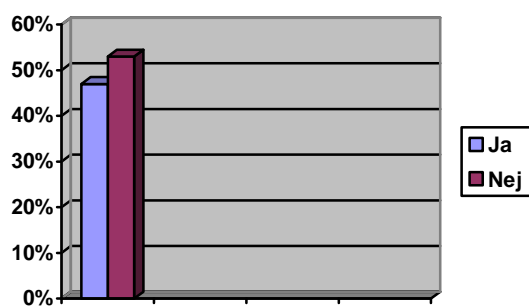

Fig. 15. Har du fått någon utbildning om IUP?

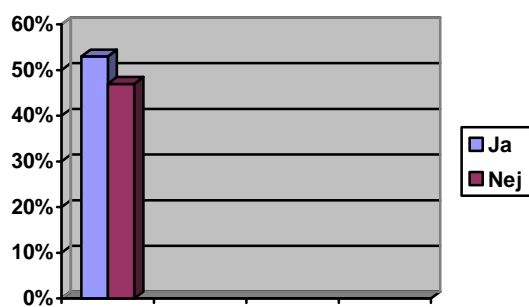
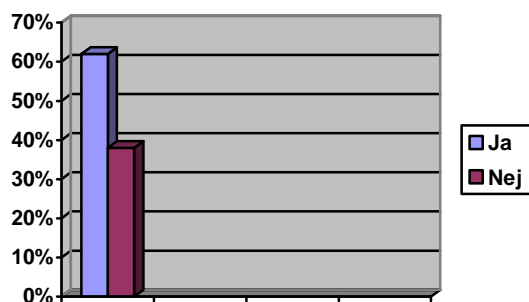

Fig. 16. Vet du varför IUP införts?

Kan du se några fördelar respektive nackdelar med IUP?

Fördelar: Man ser alla
 Man får syn på vad som krävs
 Målen tydliggörs
 Bra underlag vid utvecklingssamtal
 Hinner fånga upp elever som ej når målen
 Vid byte av skola

Nackdelar: Tar tid
 Oklara direktiv
 Stressigt att hinna med
 Känns för "snävt" för vissa kunskaper syns inte
 Onödigt, samma föräldrar engagerar sig ändå
 Stämpling av svaga elever
 Kryssfrågor, bara tidsödande
 Trubbigt, man behöver bara vissa kunskaper

Bilaga II

Fig. 17. Några gemensamma nämnare för de 8 lärare som är negativa?

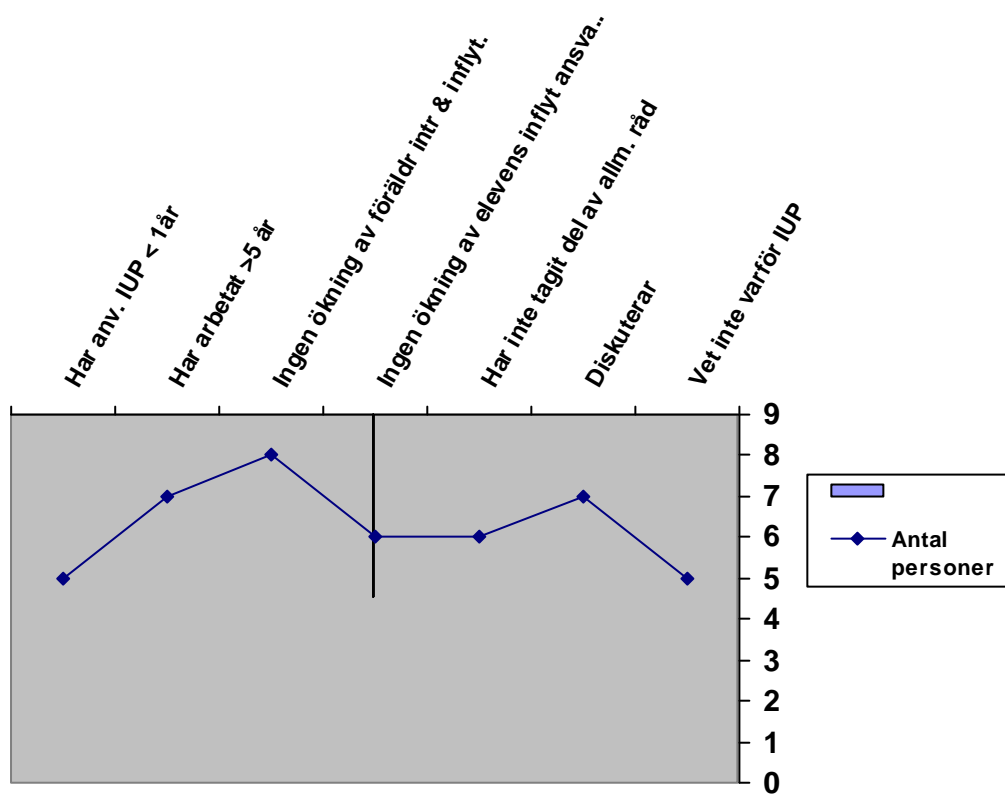

Fig. 18. Gemensamma nämnare mellan de 24 lärare som är positiva (finns i dokumentet)

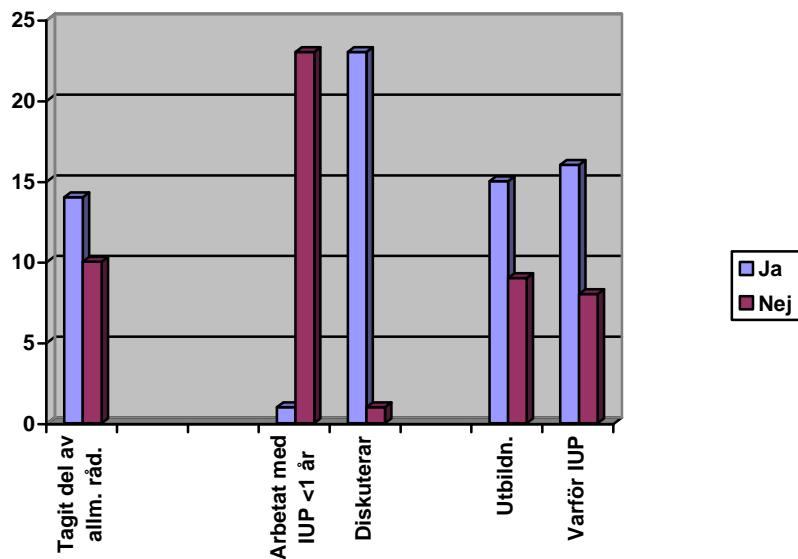
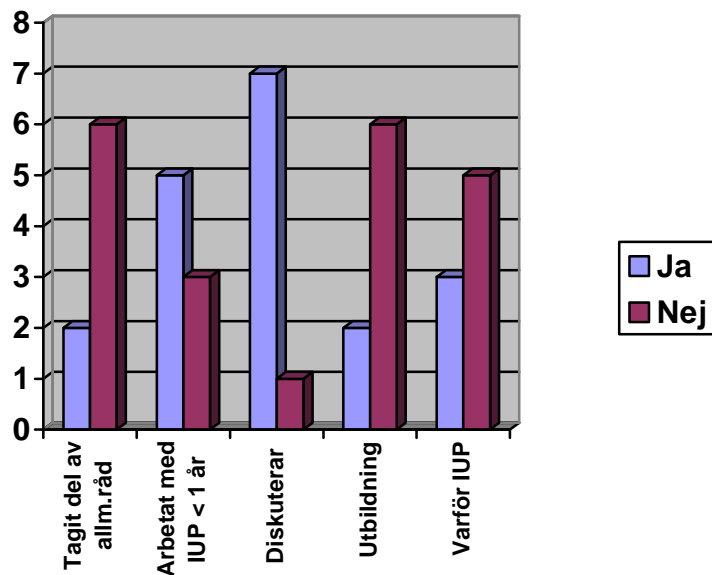

Fig. 19. Gemensamma nämnare för de 8 negativa lärarna

Bilaga III

Detaljgranskning enkät: Skola för skola

Sortering: Lärares olika sätt att se hur IUP påverkat elev och förälder, läraren själv, vilket innehåll som finns och i vilka sammanhang den används, vilka förutsättningar som funnits och vem som utformat den.

Skola I

Fig. 20. Syftet för införandet elev och föräldraperspektivet (3 enkätfrågor x 7 svarande = 21 svar)

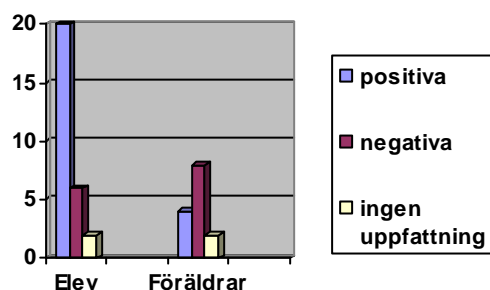

Fig. 21. Lärarperspektivet (2 enkätfrågor x 7 svarande = 14 svar)

Fig. 22. Innehåll

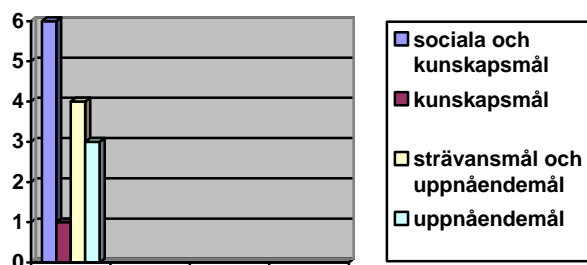

Fig. 23. När använder du IUP?

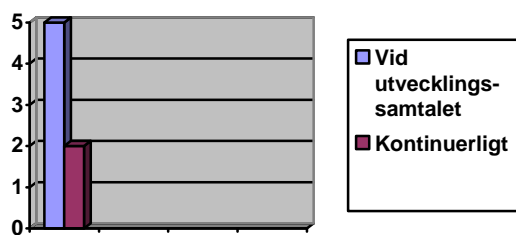

Fig. 24. Vilka förutsättningar finns?

Fig. 25. Utbildning

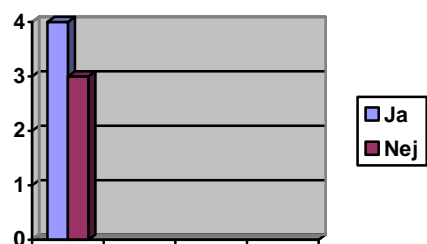

Fig. 26. Varför IUP införts?

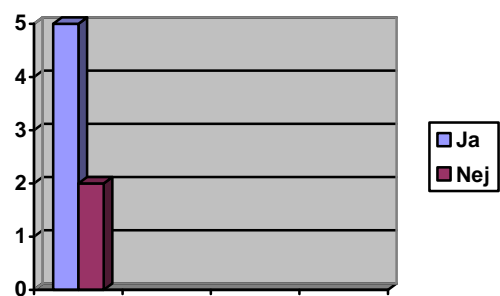
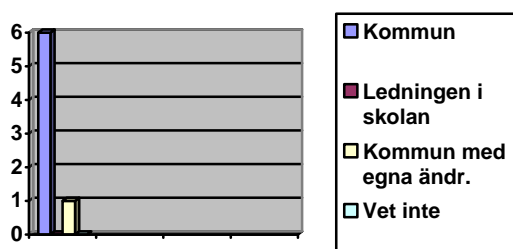

Fig. 27. Vem har utformat din IUP?

Skola II

Fig. 28. Syftet för införandet elev och föräldraperspektivet

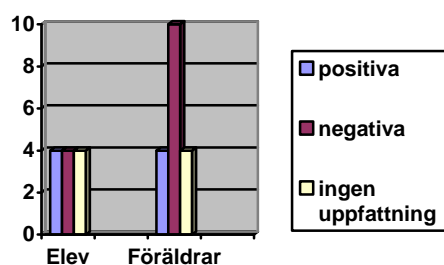

Fig. 29. Lärarperspektivet

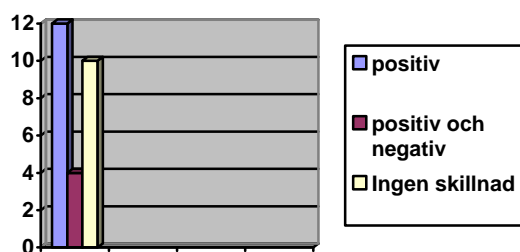

Fig. 30. Innehåll

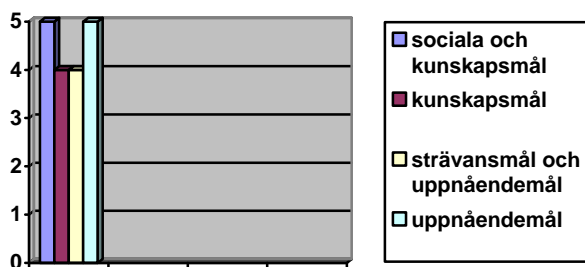

Fig. 31. När använder du IUP?

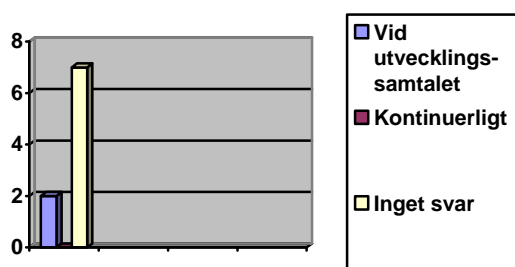

Fig. 32. Vilka förutsättningar finns?

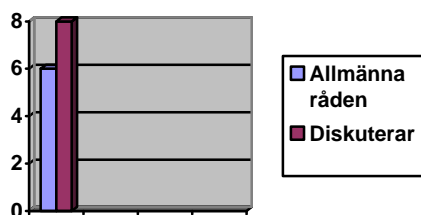

Fig. 33. Utbildning

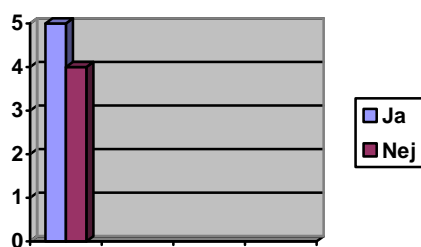

Fig. 34. Varför IUP införts?

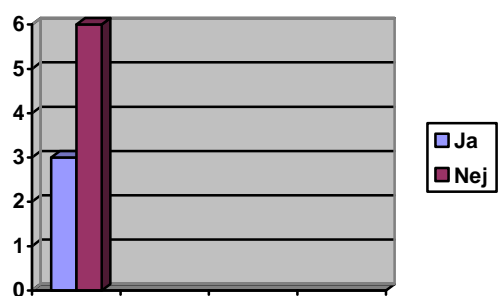
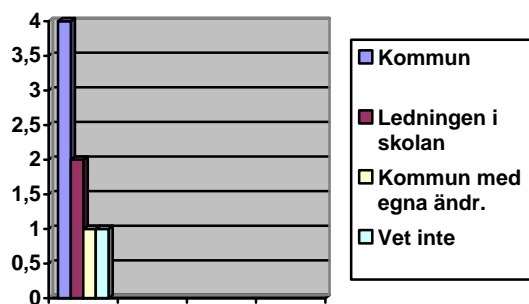

Fig. 35. Vem har utformat din IUP?

Skola III

Fig. 36. Syftet för införandet elev och föräldraperspektivet

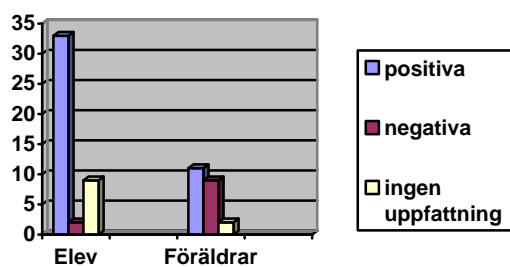

Fig. 37. Lärarperspektivet

Fig. 38. Innehåll

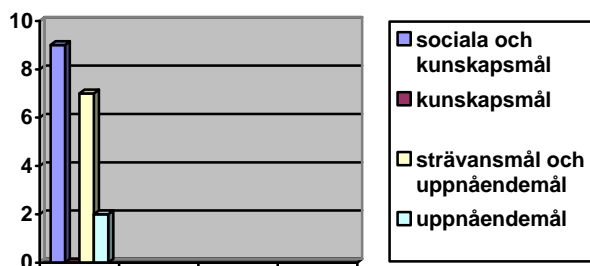

Fig. 39. När använder du IUP?

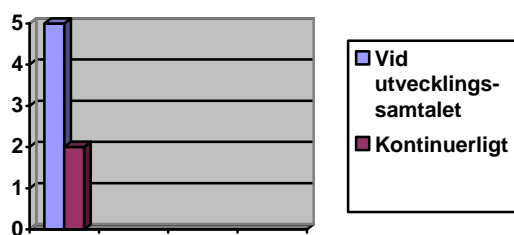

Fig. 40. Vilka förutsättningar finns?

Fig. 41. Utbildning

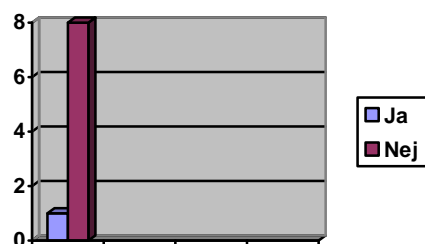

Fig. 42. Varför IUP införts?

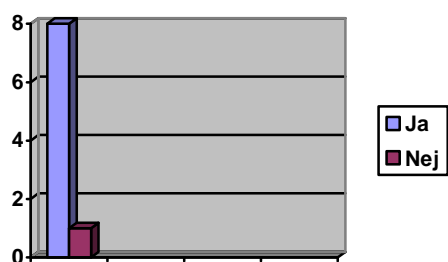

Fig. 43. Vem har utformat din IUP?

Skola IV

Fig. 44. Syftet för införandet elev och föräldraperspektivet

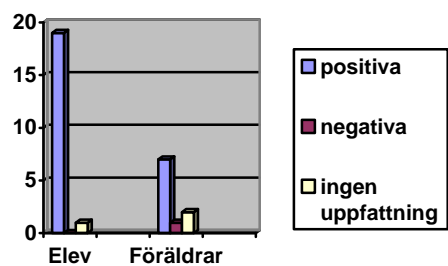

Fig. 45. Lärarperspektivet

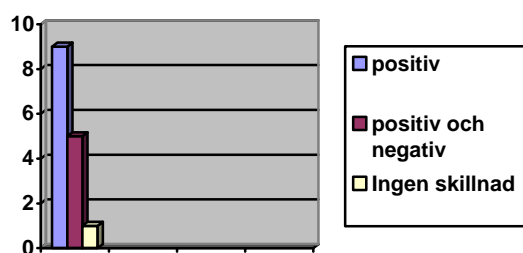

Fig. 46. Innehåll

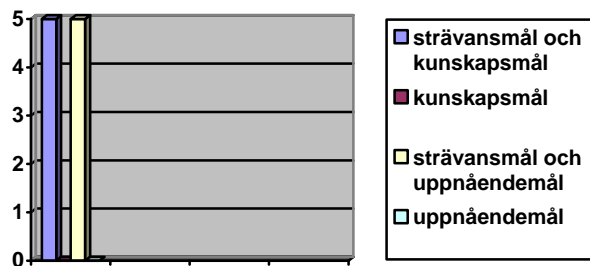

Fig. 47. När använder du IUP?

Fig. 48. Vilka förutsättningar finns?

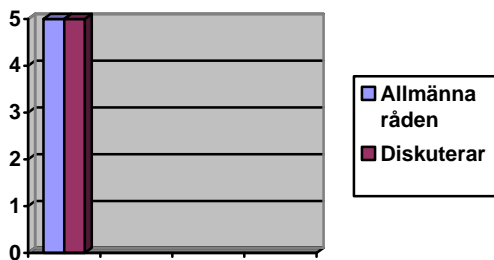

Fig. 49. Utbildning

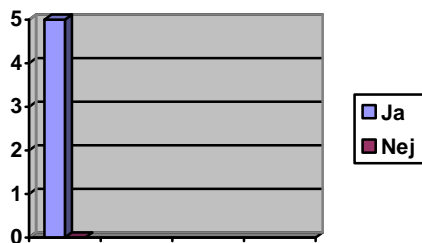
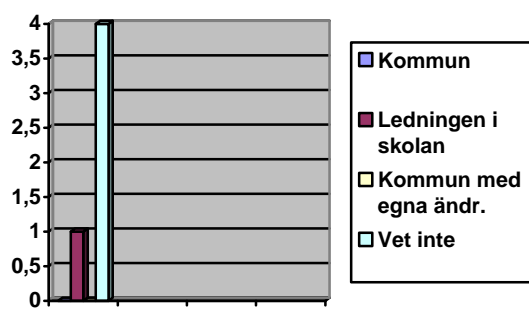

Fig. 50. Varför IUP införts?

Fig. 51. Vem har utformat din IUP?

Bilaga IV**Intervjuguide till BUF:**

Hur kom det sig att politikerna beslöt ta fram en centralt utformad IUP?

Vilka förutsättningar fick BUF?

Hur informerade BUF ut till skolor om IUP:n (infomöten, utbildning etc.)?

Hur tänkte man när man formulerade IUP:n?

Har några skolor/pedagoger varit delaktiga i framtagandet av mallarna?

Hur ska det här materialet sedan användas?

Har ni fått några reaktioner från skolpersonal (rektorer, pedagoger eller annat)?

Vet ni hur många skolor som använder materialet?

Hur följer ni upp hur skolorna använder sig av mallarna?

Intervjuguide lärare

Vad är syftet med IUP enligt dig?

Hur har användandet av IUP påverkat elevernas ansvarstagande, delaktighet och måluppfyllelse?

Hur har användandet av IUP påverkat föräldrarnas intresse och delaktighet?

Vad tycker du en individuell utvecklingsplan ska innehålla?

Hur uppfattar du kommunens underlag, både till IUP och till utvecklingssamtal?

Har du tagit del av de allmänna råden?

Hur har användandet av IUP introducerats på er skola?

Bilaga VI

UNDERSÖKNING OM IUP I årskurser f-5, 2007-04-16

En del i en forskning om hur pedagoger använder sig av IUP och om det stämmer med eller avviker från politikernas/myndigheternas avsikt med införandet av IUP.

- 1 Hur länge har du arbetat som lärare? Mindre än 1 år 1-5 år Längre än 5 år
- 2 Vilken skola arbetar du på?
- 3 Vilken skola arbetade du på när du började använda IUP?
- 4 Hur länge har du använt dig av IUP? Mindre än 1 år 1-3 år Mer än 3 år
- 5 Vem har utformat/formulerat den IUP du använder dig av? Egen Ledningen i skolan Kommunen Kommunen, men jag har ändrat i den
- 6 Kommentrar:
Vill du själv formulera din IUP? Ja Nej
- 7 Kommentrar:
Vilka områden tas upp i din IUP? Sociala mål Kunskapsmål Både och
- 8 Kommentrar:
Vilka typer av mål innehåller din IUP? Strävansmål Uppnåendemål Både och
- 9 Kommentrar:
Vem är det enligt din IUP som ska se till att eleven når de mål som satts upp? Elev Elev och förälder Skolan Alla parter

Kommentar:

- 10** Beskriv kort hur du använder din IUP under ett läsår.

- 11** Hur har föräldrarnas intresse i sitt barns lärande påverkats av att du börjat använda IUP?
Till det bättre	☐	Till det sämre	☐	Ingen skillnad	☐	Ingen uppfattning	☐

Kommentar:

- 12** Har föräldrarna blivit mer delaktiga i sitt barns lärande sen du började använda IUP?
Ja	☐	Nej	☐	Ingen skillnad	☐	Ingen uppfattning	☐

Kommentar:

- 13** Ger IUP:n eleverna ökat inflytande över sitt eget lärande?
Ja	☐	Nej	☐	Ingen uppfattning	☐

Kommentar:

- 14** Bidrar IUP:n till att eleverna tar större ansvar för sitt lärande?
Ja	☐	Nej	☐	Ingen uppfattning	☐

Kommentar:

- 15** Underlättar IUP:n för eleven att nå målen?
Ja	☐	Nej	☐	Ingen uppfattning	☐

Kommentar:

- 16** Kan IUP:n underlätta elevens byte till ny klass eller skola?
Ja	☐	Nej	☐	Ingen uppfattning	☐

Kommentar:

17 Hur upplever du det är att arbeta med IUP?

Enbart positivt

Både positivt och negativt

Enbart negativt

Kommentar:

18 Hur påverkar användandet av IUP din undervisning?

Till det bättre

Till det sämre

Ingen skillnad

Kommentar:

19 Ser du IUP som ett pedagogiskt redskap som är till hjälp i ditt arbete?

Ja

Nej

Kommentar:

20 Har du tagit del av Skolverkets allmänna råd om IUP?

Ja

nej

Kommentar:

21 Diskuterar ni (på skolan eller i arbetslaget) hur ni ska arbeta med IUP?

Ofta

Ibland

Aldrig

Kommentar:

22 Har du fått utbildning/genomgång hur ni ska arbeta med IUP?

Ja

Nej

Kommentar:

23 Vet du varför man beslöt införa IUP?

Ja

Nej

24 Kan du se några fördelar resp. nackdelar med att använda IUP?

25 Finns det någonting du tycker att man inte bör ta upp i en IUP?

Ja, jag vill gärna bli intervjuad av er för att lämna mer utförliga svar:

.....
(namn och tel.nr)

Lärarhögskolan i Stockholm

Besöksadress: Konradsbergsgatan 5A
Postadress: Box 34103, 100 26 Stockholm
Telefon: 08-737 55 00
www.lararhogskolan.se

